

લાલ દીવો.

K. K. K. K. K.

૧૦૭૩૩

અજ્ઞાન પરી આજગાદી આંખ મીની દારૂને.
કર્મ લિંદ કેમ જાણ ધુરી જાવનદોષી નારૂને.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૭૩૩ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ (૧૧૮૧ દીપો

વિષય ૬-૨૪

લાલ દીવો

અથવા

ભાગ્યહીન ભિખારણ.

લેખક
શિક્ષક-ખંડેશવ માનાજી પવાર

પ્રકાશક
“ ગુજરાતી ” સાહિત્ય મંદિર
જેકીશનદાસ ત્રિભુવનદાસ પટેલ
સલામતપુરા—સુરત.

સોલ એજન્ટ
બુકસેલર સાકરલાલ બુલાખીદાસ રીચીરોડ—અમદાવાદ.
અને
બુકસેલર સીં સીં શાસ્ત્રી કાલખાદેવી રોડ—મુંબઈ.

(સર્વ હક પ્રકાશકને સ્વાધિન.)

આવૃત્તી ૨ જી.

પ્રત ૨૦૦૦.

સુરત—ખરાનપુરી ભાગળ ઉપર આવેલા શ્રી “ અનાવિલ ”
પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ગોવિન્દજી ડાહ્યાભાઈ નાયકે છાપ્યું.

મૂલ્ય આઠ આના.

અતિ લોકપ્રિય

<p>ભાગ ૧-૨</p> <p>૬-૧૨</p>	<p>ગુ જ રા તી</p>	<p>વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય કોડ-૪-૫ અમદાવાદ ૧૦૭૩૩ ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ</p>
<p>ગુ જ રા તી ગા ય ન મા ળા.</p>		
<p>કીમત દરેક ૧૧</p>	<p>ય ન મા ળા.</p>	<p>છ આના.</p>

મળવાનું ઠેકાણું:—

“ગુજરાતી” સાહિત્ય મંદિર.

સલાબતપુરા—સુરત.

અને સોલ એજન્ડો.

સાકરલાલ બુલાખીદાસ રીચીરાડ, અમદાવાદ.
ત્યા

સી. સી. શાસ્ત્રી કાલખાદેવી રાડ, મુંબઈ નં. ૨.

લાલ દીવો.

હરિગીત.

બિખારણુ:—

નાદાની રાણી રમતમાં બોળી જીવાની જારીમાં,
ઘડપણ મહીં તફડયા કરે છે મોતની મહામારીમાં.
રે ઝેરી ખંજર ઝંઝુમતું ચમકુતનું સૌ શિર પરે,
ઓ આ પડયું, આ પડયું, કે, પણ માર્ગના સાચો ધરે, ૧

ભલીમ જીવાની જારીનો જો જંગી જંગ જગાવતી,
તન મન અને ધન ભસ્મ કરીને ઝાર ઝર રડાવતી.
જો સમય ખાઓ સમયને ઓ સમય કૂર અસુર છે
છે સમયવિજયી કોક જેમાં શૂરનૂર ભરપુર છે. ૨

સંસારીઓના માર્ગમાં છે ખતાના ખાડા ઘણા,
ત્યાં ઠોકરાઈ સુધરતા શાણા જનો દુનીયા તણા.
ઉપદેશ રૂપી લાલ દીવો છે જીવાની કારણે,
ના ચેતશે તો અંતમાં તાળાં વસાશે ખારણે. ૩

અજ્ઞાન કેરી આગગાડી આંખ મીંચી દોડશે,
કંઈ હિંદ કેરાં બાળ છુંદી જીવન દોરી તોડશે,
આ ભય સૂચવતો લાલ દીવો અંધ થઈ ભાળે નહિ
કરીને અનથો કારમા દુઃખના દુંગર ખાળે નહિ. ૪

એક સ્ત્રી:—

“ ઉપદેશ રૂપી લાલ દીવો ” સાંભળી વિસ્મય રઈ,
સૌ કામને પડતાં મૂકી હું બારણે આવી રહી.
ઉભી બિખારણુ આંગણે એ કરુણ ગીત ગાતી હતી,
નિજ અશ્રુની ધારા વતી ભર ઉનાળે નહાતી હતી. ૫

ફાટાં તુટાં વસ્ત્રો હતાં ને જીવર પણ ફાટયું હતું,
એ ફાટીફાટી આંખ માંહે સ્પષ્ટ જોવાતું હતું,
કરમંગુલી ઝાલી બિખારણુ બાળ સંગે ચાલતો,
નિજ માત રડતી ભાળીને તે ઉજળુ આંસુ ઢાળતો. ૬

તે બાળ કેદા હૃદયમાં ના મા સમાં જખમો હતાં,
પણ એક લોહી સાબિતીનાં ચિન્હ સૌ જાગૃત થતાં.
ફળદર મહીં ડુખી છતાં કાંતિ અસલની ઝોપતી,
જે મેઘ માળા ચંદ્ર છુપવે પણ કળા ના લોપતી. ૭

મૃતમાત રડતાં ભાળીને દીનદાઝ અંતરમાં ધરી,
મેં પાણી પાયું શીતળું પરસાળમાં લાવી કરી.
જૂખ્યાં હતાં મૃતમાત જે, સંતોષી લુંડી જૂખને
કયાંથી રૂઝવું બાઈનાં તાજાં જખમનાં દુઃખને ? ૭

દુઃખ બાણવા તે બાઈનાં આગ્રહ અતિશય મેં કર્યો,
શરમઘને તે બાઈએ નાકારનો પહોડો ધર્યો.

તે જાણવા મેં હક કરી તવ બાઈ સુખથી ઉચરી.
 “રે ! વાત મારી સાંભળી ધિક્કારશે કરશે પરી ૮
 હું પાપિણીના અંગમાં વિષપાપનો સંપર્ક છે,
 હિન ભાગિની ભવતાં ભવતરે ! નકં માંહે ગર્ક છે ”
 હું શાંત વાણી ઉચરી કાંઈ વિમાસણ ના ધરો,
 મનમહીથી ભય પરહરો મનવાતને સાદર કરો. ૯

બિખારણુ:—

બ્રાહ્મણ તણી હું ખેટડી ગુજરાત ભૂમિ નામ છે.
 મુજ જાતને જનની જમીનનાં નામ તેવાં કામ છે.
 માખાપનું સુખ જોયું ના સુખ તેમનું કયાંથી મળ્યું ?
 દેા જોળીનાં દુખીઆં કદી સુખીઆં થયાનું સાંભળ્યું ? ૧૦

હું શ્વસુરગૃહે ઉછરી તે વિષ્ણુ સગું નહોતુ છતું,
 મેં નજર નાખી ન્યાળી જોયું જગત સાસરીયું હતું.
 સૌ શાણપણમાં શૂર સાસુ શ્વસુર સુર સુરલોકનો..
 મુજ નણ્ણદનાં નખરાં નવાં ને પતિ પાપી પેટનો ૧૧

રે ! પતિ સંગે પતિસુખ હું પરણે પામી નહિ !
 અમ હૃદય કેરી શૃંખલા રે ! પરસ્પર જામી નહિ !
 વરસો વીત્યાં દશબાર પણ સંતાન સુખ જોયું નહિ
 બદનામ ચોંટચું વાંઝણીનું દુઃખ હરે ખોયું નહિ. ૧૨

કેા વાંઝણી નિજ પતિપ્રેમે આત્મ દુઃખ વિસારતી,
સ્થિતિ વિચારી લક્ષ્મીની આનંદ મન વિસ્તારતી.
હું દીનહીનને જ્ઞાન ના કંઈ ભજન ભક્તિ ધ્યાન ના
સંસારનું પણ ભાન ના બે કાન પણ કંઈ સાન ના ૧૩

મુજ સ્વામીનેા જીવલગ સખા વાચાળને વરણાગીઓ
સંગીતમાં પૂરેા કુશળ અમ સુખ દુઃખનેા ભાગીઓ
વળી તાન ટપ્પામાં પતિને વશ કરી લીધા હતા,
બે એક માના પુત્ર પેઠે કામ સૌ કીધાં હતાં. ૧૪

તે બોલવા મથતો બહુ પણ બોલ હું ના વાળતી
“પર પુરુષ સાથે વાત શી ?” સ્ત્રી ધર્મ એવો પાળતી.
મમ દેવયોગે મહાવ્યાધિ ઘર કરી મુજમાં રહ્યો.
નવ માસ પાથરણે પડી પરિતાપ મેં અનહદ સંહો ૧૫

બહુ ખંત રાખી દવાદાર “મિત્ર” મુજ પતિનેા કરે,
ચિંતા અધિક સૌથી કરે ને જાગરણથી ના ડરે.
ઉપકાર પણ વધતો ગયો મમ શરમ પણ છુટતી ગઈ
ઉપકાર તેના મમ હૃદયમાં પ્રેમથી ઘુંટતી થઈ. ૧૬

મુખ માગતા મૃત્યુ મળેના ટાંક વિધિની ના ટળે,
જગવાયરા બે હોય બાકી જીવન દોરી કાં બળે ?
સાસુ તણું મુખ ભાગ્યમાં ના મરણને તે શરણ થઈ
બહુ કનડગત કરનાર નણ્ણલ સાસરે તેને ગઈ. ૧૭

જવ ઘર પડયું મારે શિરે સુખની ઘડી નજરે પડી
મૃગજળ સમી દીઠી ન દીઠી દુઃખ ઘડી આવી ચડી
સૌભાગ્ય સુરજ સ્વામી મારા સ્વર્ગમાં સીધાવીઆ
હુખાસુકા મમ ભોગ બૂડા ભાવિને નવ ભાવીઆ. ૧૮

મમ કર્મભોગે ચ્વસુર કંઈ સરકારી કામે દુર ગયા
ઘર સોંપી મુજને મિત્રને દસખાર હી અળગા થયા.
એ મિત્ર પતિનો આવીને ખેચાર દિનમાં મળી જતો.
આનંદ વાત સુણાવીને નિજ કામ લેજો ભળી જતો. ૧૯

જ્યાં ખેલ નામાંકિત થતો શીર્ષી અને ફેરહાદનો
નર નારીઓ જોવા જતાં નટ, નૃત્ય, ગાયન, વાદનો
ટોળે મળે જ્યાં નારીઓ ત્યાં ખ્યાન નાટકનું કરે,
સુણીને પ્રશંસા તેમની જોવા ખીજીએ સંચરે. ૨૦

લાગી લગન જોવા તણી પણ વાત કે આગળ કરું
સૂનું મૂકી ઘર રાતના કંઈ ખાઈ સંગે સંચરું ?
જવ મિત્ર પતિનો આવીયો વાતો ઉકેલી અવનવી,
થઈ વાત પરથી વાત તે શીર્ષી અને ફેરહાદની ૨૧

સહુ વાતમાં ને વાતમાં મરજી મમ જાણી લીધી,
તે નવીન નાટક પેખવા ઉશ્કેરણી ભારે કીધી.
'પર પુરૂષ કેરા સંગમાં અખળા અકેલી જાય ના
જો હૃદય હોયે શુદ્ધ તોએ જગ વિશુદ્ધ વર્તાય ના' ૨૨

(૮)

ગઈ એમ જાનકાની કરતાં મિત્ર સંગે કંઈ ઘડી,
ગાળી, છતાં ટાળી શકી ના, વાંછના અંતે નહીં !
મન રહ્યું ના મમ કાબુમાં, જોવાતણું નિશ્ચય કયો
પર પુરુષ સાથે કેમ જાવું એજ મન ખટકે રહ્યો ૨૩

લેવા પુરુષનો વેષ મુજને મિત્રએ આગ્રહ કર્યો,
અબળા છતાં પ્રબળા બની મેં સ્વાંગ મર્દનો આદર્યો
લઈ ધોતીયું હીરકાનીનું બાંધી બદન લીધાં સજી
હુનિયા વિરૂદ્ધ મેં વર્તવાને શરમને દીધી તજી ૨૪

હાલો સજ્યો મેં અંગ પર ને ગળે ખેસ વિંટાળીઓ
ફેટેા લપેટી શિર ઉપર મેં લોકભયને આળિયો.
રજની હતી ઢાળી વળી મમ કૃત્ય પણ કાળાં હતાં
રે ! અષ્ટ અંગે હૃદય અંગે કંપના ચાળા હતા. ૨૫

પણ અંતરાત્માબોધ મારા મન મહીં ના ઉતરે !
હિત સૂચના આત્મા તણી માને જતો ભવજલ તરે
મન મારવા બદલે અરે ! મેં અંતરાત્મા મારીયો !
મેં પુરુષ વેશે મિત્ર સંગે બારણે પગ કાઢીયો. ૨૬

અંધારી રાતે પુરુષ ઠાઠે મિત્ર સાથે હું ગઈ,
અમ ઉભય બેઠાં સાથસાથે પ્રેક્ષકો ભેગાં બઈ.
આશક હતો શીરી ઉપર ફરહાદ પુરા પ્રેમથી,
સ્વાધીન કરવા શીરીને હુંગર ખણ્યો વીર નેમથી. ૨૭

શ્રમને સહ્યાં ઠળેા ખમ્યાં, ઘા વેઠીયા પ્રિય કારણે,
પ્રિયમિલનની લાગી લગન સોંપ્યું જીવન ચમ પારણે.
મુખથી શીર્ષી રટતો હતો ગિરિકંકરો ખણતો હતો,
પાષાણુગિરિને ભાંગ કરીને પ્રેમગિરિ ચણતો હતો. ૨૮

સતપ્રેમગિરિની દિવ્યતા જોઈ શીર્ષી અંજાઈ ગઈ !
પલમાં પતંગની પેઠ પ્રેમી પ્રેમ પર પલટાઈ ગઈ !
મળવા ન મામ્યો શીર્ષીને ફરહાદ અંતિમ પળ લગી !
પ્રિય પામવા બસ પ્રેમ ખાતર પ્રાણ આહુતિ લીધી ! ૨૯

થઈ પ્રેમ વેશ ગઈ પ્રેમદા ત્યાગી અમીરી પલકમાં,
અતિ મસ્ત થઈ બસ પ્રેમમાં લીધી ફકીરી ખલકમાં.
ફરહાદ કેરી કપ્પ પર અશ્રુ વહાવ્યાં શીર્ષીએ !
અંદર સમાવી શીર્ષીને તે પ્રેમી કપ્પ અધીરીએ ! ૩૦

સતપ્રેમ તરસ્યા માનવીની જીવનપદવી ઉચ્ચ છે,
સંસાર કે ધનવિલવ તેને સ્વર્ગમુખ પણ તુરંછ છે.
હું પ્રેમને આદર્શ જોઈ પ્રેમથી પીગળી ગઈ,
ના જોયલું જોઈ મતી મારી અતિ અવળી થઈ ! ૩૧

મધરાત વીતતાં ઘેર આવી મિત્ર પણ સંગે હતો,
ઘરમાં પ્રવેશીને થયો તે મિત્ર ઉછરંગે છતો !
મલકાવીયું મુખ મિત્રએ પાલવ ધરી ઘુંટણ પડયો
મુખકમળ કરમાવી હાથને દીનવાણી ઉચ્ચેયો ૩૨

ફેરહાદ સમ હું પ્રેમ પ્યાસો તું શીર્ષી મમ પ્રાણની
 મોહિત કયો તેં મોહિની માલિક હવે આ જાનની
 કંઈ વર્ષથી મુખ્યદ્ર તારૂં આ જીવન રમતું હતું,
 ખસ જગતાં કે ઉંઘતાં એ નયનમાં રમતું હતું ૩૩

તુજ કોકિલા સમ મધુર સુર જે સદનમાં ગાજ્યા કરે,
 વસંતગૃહ તે વિશ્વનું બહારો વિષય ક્યાંથી મરે ? !
 તું મારશે વચનપ્રહારે એકદર થઈ જાનથી,
 પણ પ્રાણ આ મરશે ન તારા નયન-અમૃત પાનથી ૪૩

તત્કાળ હું બોલી ઉઠી કંઈ સાન શુદ્ધ છે કે જરા ?
 નાટક તણા ચેતક મહીં છે દિવાના કે આવરા ?
 ગણ દિવાનો કે આવરા તે માન્ય સૌ મુજ શિર છે
 તવ પ્રેમઅમૃતઔષધી એ રોગ પર અકસીર છે ૫૫

ખણશે કદાપિ આશવલી હૃદયના મૂળમાં જઈ,
 એ અમરવેલી થઈ વળગશે પ્રાણને તજશે નહિ.
 કળિયુગ છે સત્યુગ નથી આ જગ મહીં નિહાળીલે,
 જે દ્રષ્ટિ આડે સૃષ્ટિ ખેલે લાલલલના તાળી લે. ૩૬

હું એક ઉત્તર બોલીના મન લાજ લોકપ્રમાજની,
 મનમાં ખટક ખટકી રહી આ લોક લાજની પાજની
 એ લોકલાજની પાજથી અટકે જનો, જયકાર છે,
 જે લાજ છોડી કાજ કરતા મનુષ્યને ધિકકાર છે. ૩૭

મેં લાજ છોડી પાપિણીએ મન ચડ્યું વટોળીએ
સૌ લાવિ સુખડાં રોળીને હું અંપલાણી ઢોળીએ.
સુખ સ્વપુર સંગમાં હોત તો આ જીવન થાત ન કોયલો
પ્રાચુ કહ્યું છે શાસ્ત્રમાં એકાંત વાસજ દોયલો ! ૩૮

હું કામવશ થઈ કામિની તે મિત્રને શરણે ગઈ,
રજની વિતાડી મિત્ર સંગે મદનને ચરણે જઈ.
અધારી જેને કામની તે છતી આંખે અંધ છે.
પુધમં નીતિદીપ ઉજ્જળ દેખવા પ્રતિબંધ છે. ૩૯

અજળ કામજી કામનુ મરવા છતાં મીટે નહિ,
રતિરંગ લાગે કારમો ફાટે છતાં ફીટે નહિ.
પ્રાચા પ્રસારી મિત્રએ વાતો પલાયનની કરી,
વન દાગીના લઈ મિત્ર સંગે ચોર-પગલે પરવરી. ૪૦

પવનચક્રી ચિત્તની અસ્થિર કે સ્થિર કરી શકે ?
વમળમય યૌવનનદી મદ્યલેહી ન તરી શકે !
ત્યાગ કીધો ઘર તણો, સ્વીધમંનો, સંબંધીનો,
પોહ લાગ્યો મિત્ર શું બસ અહોરાત્રિ સંધીનો. ૪૧

સ્વીધમં વાતો સહેલ છે પણ પાળવી મુશ્કેલ છે.
પવનચક્રી મનતણી માયા અંગે વઠેલ છે.
પોહ કેરી જળમાં લપટાઈ મંખીણી પુરી,
મિત્ર જ્યાં લઈ જાય ત્યાં હું જવામાં થઈ ગઈ શૂરી ૪૨

મહારાઈધુનમાં મિત્ર મમ ગુણ ગાય મંગળ અષ્ટકે
મહારાઈ જેને મરતકે પુરાઈ તેને હરતકે.
અંબઈ ગયા દિન કંઈ રહ્યા મનમાં કુલી મા'તી નહિ,
મુખ મિલનું જોયાં વિના હું કદાપિ ખાતી નહિ. ૪૩

ખરચી ખુટી સંગે લીધેલી મિત્ર નાટકમાં રહ્યા,
રે ! નાટકી ગુણ મિત્રના મારા મહીં દાખલ થયા !
ત્યાં તાનટપ્પા હું શીખી વળી રંગભૂમિ પર ઉતરી
વિખ્યાત સ્ત્રી ખેલાડી થઈ જનવૃત્તિ મેં રંજન કરી ૪૪

રંગભૂમિ પર આવતાં કરતલ ધ્વનિ ગાજી રહે.
કુલહાર કલગી અર્પી મુજને શોખીનો રાજી રહે
વિધવા વિવાહ મેં પ્રેમથી તે મિત્રની સાથે કર્યો
સુધરેલ જનની રૂબરૂ સંબંધ અમ પાકો કર્યો ૪૫

નાટક તણા શોખીન યુવકો નિત્ય અમ ઘર આવતા,
મન માનતી બક્ષીસ દઈ મેવા મિઠાઈ લાવતા.
નીત ગાડીઘેઠે ખેસીને ફરવા જતા ચોપાટીએ,
અમ મુખતરસ્યા પાસથી અવનવી વાની ખાટીએ. ૪૬

કંઈ વર્ષ અમ વીતી ગયાં આ પુત્ર પ્રસંગે અમ ઘરે,
મુખ પુત્રનું દીકે કહો કે હર્ષધેલાં ના બને ?
આનંદસાગરમાં સદા અમ પ્રીતનૌકા ચાલતી,
અમ મુખ જોઈ સ્વર્ગદેવી મુખ નીચું ઘાલતી ૪૭

લક્ષ્મી વસી અમ ઘેર હાંસે કીર્તિ પણુ ફેરાકરે,
કીર્તિ ભૂખ્યાના ઘરભણી તે નજર સરખી નવ કરે.
અણુધારી આવી વાહળી અવદશાની વરસી અરે !
પાણી ઠરું સુંખ-શર્કરાનું જોત જોતામાં ખરે. ૪૮

સંગ'ધી સંગે ઘેર આવી મિત્રની પણિયાત વહું,
તવ લેહ કુટયો મિત્રનો હું દીલમહીં ઢાઝી બહું.
લાજ સુધાને જાતમિત્રના શૂદ્રની મનમાં અરે !
ખાજ રચી પ્રાણણુ કહી એ મિત્ર શત્રુએ ખરે ! ૪૯

ધર્મ'ભ્રષ્ટા જાતભ્રષ્ટા થઈ ચુકી છું હું ખરે,
હાથે કીધેલાં કર્મ વાગ્યાં હાય ! હંયામાં અરે !
રોષ ઢાળ્યો મનમહીં સંતાપ અંતર ખાળતો,
આનંદ ઉડ્યો ગગનમાં આકંઠ ઓધ પ્રજાગતો. ૫૦

રે ! સાલ પેહું શોકનું જોઈ મને રીસે ચડે,
પુત્ર મારો જોઈ તેની આંખમાં મરચાં પડે.
શોક માનીતી થઈને હું થઈ અણુમાનીતી,
પ્રીત બદલી શત્રુએ તેથી થઈ હું જાણીતી. ૫૧

ખાવામહીં કપડાં મહીં અંતર હવે પડતું ગયું !
રે ! શત્રુને મારું જીવન કંટક સમુ નડતું થયું !
પ્રેમ નહોતો અમમહીં પણ વિષયની લીલા હતી,
હૃદય તૂટ્યાં ઉભયનાં તે વિષયની લીલા થકી. ૫૨

નાની હતી નખ જેવડી પણ શોક સાપણ સમ હતી,
મમ્ભેદી વચનખણે મારવે ના કમ હતી.
તેનાં નયનના ઝેરથી આકાશના તારા ખરે,
ત્યાં હોય શું મારું ગળું કે નયન મારાં ના મરે ? ૫૩

ભંભેરણી સુણી શોકથી તે શત્રુ મુજને મારતો,
કાને ધરે ના વાત મારી એલ ફેલ ઉચ્ચારતો.
ભંભેરીને ભવ ખાળીયો તે વાત યાદ અણાવતી,
ફરહાદનો દર્ધ દાખલો તે પ્રીતરીત શીખાવતી. ૫૪

દર્ધ દોષ મુજને તે કહે “મુજ સંગ શીદ આવી અહીં” ?
પાપાણુ કેરા હૃદયમાં ચેતન કદી આવે નહિ !
પાપાણુ હૃદયથી ગિરિવરો દ્રવતા ઝરણુ મીઠાં સદા,
પાપાણુ હૃદયી માનવી દ્રવતા હયાજલ ના કદા ! ૫૫

રે ! એક દિન એવો હતો જલ માગતાં પય આપતો !
રે ! એક દિન આવ્યો હવે જલ માગતાં વિષ આપતો !
રે ! એક દિન એવો હતો હું આંખની ડીકી હતી !
રે ! એક દિન આવ્યો હવે હું આંખનો પાટો ખની ! ૫૬

રે ! ભાવ વિણ ભોજન ભુંડા વણુ ભાવની ભડકી રૂડી,
રે ! નીરનાં ઝણાં રૂડાં વણુ નીરની સરિતા ભુંડી.
વાદળ વીંટાયલ ચંદ્ર ભુંડો અબ્રવિણુ તારા રૂડા,
જંગલ તણાં તરૂવર રૂડાં ફણીધર ભયાં ચંદન ભુંડાં. ૫૭

કડવા પીધા દુઃખ ઘુંટડા કડવા થયા દિન મોજના,
 રે ! વળ હૃદયે ના ખમે કડવા અનુભવ રોજના !
 આત્મહત્યા કાજ માફ મન કુતકે ભટકતું,
 આત્માથકી પ્રિય બાળ સામે જોઈ અંતર અટકતું. ૫૮

ધર્મના સામ્રાજ્યમાં રે ! ધાડ મેં પાડી હતી !
 મોહ-મૃગજળપાન કરવા બાજુ મેં માંડી હતી !
 “ મરણ વીતે કર્મફળ ” એ વાત સાચીના લણું,
 કર્મફળ આ ભવમહી છે લોગવે છુટકો ગણું. ૫૯

મલીન ને મતિમંદ મારી પાપના પરિપાકથી,
 ખાઈખતા ઉભળું પશ્ચાત્તાપ કેરી ખાખથી.
 કર્મ-કંટક-શૂળ નીત મારા હૃદયને ડંખતી,
 દુઃપાપના ખાડા મહીથી છુટવા હું ઝંખતી. ૬૦

ઈશભય ગણતી ન પૂર્વે હવે હરપળ હું ડરું.
 આથી અધિક કંઈ હાલ યુરા થશે શું ? શંકા કરું
 રંગભૂમિ ઉમંગ વિષુ શું ? ભલૂં ભૂમિ લીંપવું.
 રે ! હૃદયમાં ના રંગ તો હું રંગભૂમિ શું દીપવું. ૬૧

મુજ પાઠ મેં લજવ્યો નહિ શત્રુ મયો રીસે બહુ
 અતિ ત્રાસ તે દિનનો અરે ! આ એક જલે શું કહું !
 રે ! માર મારી હાડ ભાંગ્યાં રૂધીરની ધારા લહી !
 નાવી દયા તે દૈત્યને હાલત કરી ધૂગથી ભૂંડી ! ૬૨

કાળી કંકડતી રાતના કાઠી કંકડતી ખારણે,
નાદાન બાળક સંગ નીકળી દુઃખ મોચન કારણે.
અમ ઉભયને એક સહીઅર રાતવાસો લઈ ગઈ,
શોક ને શત્રુની સાથે ઉંઘ પણ વેરણ થઈ ! ૬૩

પતિ સહીયરનો હતો તેના મને ઉપજી દયા,
અમ હૃદય તૂટ્યાં સાંધતા મુજ પતિ પાસે તે ગયા
તે એકનો બે ના થયો લાગ્યો મને ધિક્કારવા.
કંઈ દાવમાં હું આવું તો મુકે નહિ સંકારવા. ૬૪

ક્રોધવશ શત્રુ થયો પ્રીતિ બધી વિસરી ગયો.
સમજાવતાં સમજ્યો ન સહીયરસ્વામીની સામે થયો !
જોળે ગયો અવતાર મારો દુષ્ટએ દીધો દગો !
કુવે ઉતારી વરત વાઢી થાય દુર્જન ના સગો ! ૬૫

પુનર્લગ્ન વિષે મલ્યા'તા સાક્ષીરૂપ મહાશયો,
વિનવતા તે શત્રુને, પણ એકનો બે ના થયો.
સહુ સજ્જનોની સહાયથી મેં કોર્ટમાં દાવો કર્યો,
પણ શત્રુ અંતિમ પણ લગી નિર્લજ થવામાં ના ડર્યો ૬૬

કહે કોર્ટને તે બે ધડક “મુજ સ્ત્રી ન એ પણ રાખ છે
હું શુદ્રને એ બ્રાહ્મણી અમ હિંદુ લોની શાખ છે.
અમ સિન્ન વર્ણનું લગ્ન તે કંઈ લગ્ન શુદ્ધ ગણાયના,
મુજ ધન ઉપર એ માતમુતનો હક કહી કહેવાયના ૬૭

મુંબાપુરીની વડી જાણત હિંદુ લો આધીન હતો,
શકતા નિહાળી શત્રુની તે ખેદ માંહે લીન હતી,
જો સત્ય વસ્તુ હોય પણ ના કાયદો લાગુ પડે,
તો સત્ય વસ્તુ હારતી જુઠાણું વિજયી નિવડે! ૬૮

પ્રતિવાદી જીત્યો કેસમાં દિનભાગિનીની હાર થઈ !
પ્રતિવાદી કેરો ખર્ચ કોટોં મમ શિરે નાખ્યો નહિ
લોળી અબળા લોળવી શઠ નીચ લાલચ પુસ્તાં,
એ હિંદુ લો નો કાયદો ઉત્તેજનો જન ફૂરતા. ૬૯

પુરુષપક્ષી કાયદા પુરુષે રચ્યા એકે મતે,
સ્ત્રીઓ રચત એ કાયદા શઠ દેહદંડ પાખ્યો હતો.
અજ્ઞાન અમ અબળા મહીં તેમાં ફસાણી આખરે!
લોળી અને અજ્ઞાન નારી આમ વિષુ મોતે મરે! ૭૦

ઘરની રહી ના ઘાટની અધવચ અરે લુંટાઈ હું!
નિશ્વાસ નાખી શત્રુ પર નિશદીન ફફું મુઝઈ હું.
ઈન્સાફ હારી કોર્ટમાં ઇન્સાફ ઇશ્વર ઘર હતો.
દિલ દુભાયલની ઢાઝ દીનનાથ દિલમાં ધારતો ૭૧

ખાતલ કયોં મુજ પુત્રને આખ્યો ન તેને વારસો
કોરટ ન આપે ન્યાય પણ છે પ્રભુ પાસે આરસો
કોરટ ચલાવી લે બહોં આવા અધુરા કાયદા
પણ પ્રભુ શઠને ડંડ દેવા પણ કરે ના વાયદા. ૨૭

મુજ શત્રુની નારી અચાનક ખારીથી નીચે પડી
પડતાં તબથા પટ પ્રાણુ મારી હાય તો જાંતે નહી
પ્રપંચીઓ પોખાર પાસા પાડી ખુશ થાએ ખરા
કિરતાર કેરી લાઠીને ના શબ્દ સંભળાએ જરા ૭૩

હાય ભુંડી ગરીબની એ કાળભૂતિ મંત છે
હૃદયજવાળા સાગરોને સુકવવા બળવંત છે,
ફળવંત સ્પષ્ટિ વૃષ્ટિ વિષુ વેરાન પળમાં થઇ જતી,
સદ્ગુણ વિના સંસાર લીલા વિષવૃક્ષ સમી થતી. ૭૪

વિશ્વાસઘાત કરી જનો સુખીયા કદી થાએ નહિ,
પાપાણુ પર ખેસી નદીને પાર કેા જાએ નહિ
વિશ્વાસઘાતી શત્રુએ ભય રાખીયો ના રામનો,
જરજોડ ખોયાં પાપમાં બદલો મળ્યો નીચ કામનો. ૭૫

વાવી કૌવચ ખીજ કેઈ આસ્રકળ ચાખે નહિ,
વિષપાનથી કેા અમર છે એ જ્ઞાની પણ દાખે નહિ.
દીપક ખુજાવી મુરંજમાં કેા તિમિરને વામે નહિ,
અધર્મ કેરા કર્મ કરી કેા મેક્ષપદ પામે નહિ, ૭૬

ચોરી ઉપર ચોરી થઇ, શત્રુવરે નવ માસમાં,
પાટું પડે પડતા ઉપર કયાંથી રહે ઉદ્ધાસમાં !
નાટક તણા મધો તણ બટકેલ થઇ બટકયા કરે,
પૂર્વ કરેલાં પાપ તેના હૃદયમાં ખટકયા કરે. ૭૭

મુજ ભાગ કાઢી શત્રુએ આવી ચડ્યો મુજ ઘર અરે !
 નિર્ભજ બની ગતવાત ભૂતવા વિનવણી મારી કરે.
 આંસુ વહે ચોધાર આંખે કંઠ ગદગદ થઈ ગયો.
 મુજ ચરણમાં પડી દીનવાણી હૃદય ખોલી ઉઠ્યો:- ૭૮

અવદશાએ ઘેર્યો હતો અવળી મતિ મારી હતી,
 સંતાપવા રે ! મરવા, મેં કસર રાખી ના રતિ !
 તુજ શોકની બંભેરણી સાચી સજા માની લીધી,
 મેં મતિમંદ થઈ અરે ! અળખ મણી તુજને કીધી, ૭૯

મેં દગલમાળ મૂળથી તુજને ફસાવવા આદરી,
 તુજ પતિ સંગે મિત્રતા તુજમાટ મેં પાકી કરી,
 થઈ શુદ્ધ હું બ્રહ્મજ્ઞ બન્યો વિશ્વાસઘાતી થઈ અરે
 એજે ગયો અવતાર કાણે તુમડે કે ના તરે ૮૦

જે ખતા-ખંજર-છેદથી સૌ અવગુણો નીતરી ગયા
 જે દુર્મતિના વમળ પળમાં વહી ગયાં ભળગાં થયાં
 જે બંધનો છળકપટનાં અતિ ઠોકરે તૂટી ગયાં
 જે સીતમની વિજળી પડી મમ ધીર-નીર ખુટી ગયાં ૮૧

લે શરણમાં દીન દાસને દે અભયદાન ઉગારવા,
 લોગી બમર ડાંખે છતાં દે કમળ રક્ષ પરિમળ નવાં
 દુઃખસાગરે ડુબું હવે બસ માર કે બસ તાર તું,
 ધિકકાર કે ફિટકાર પણ આધાર તું હાતાર તું ૮૨

એ શત્રુ કેરો ખોલ મારા કાનને કંટક સમો,
 એ શત્રુ મુખનો ડોળ મારા નેન ને પાવક સમો.
 એ શત્રુનો અશુભવાહ હમતો મને તક્ક સમો.
 એ શત્રુનો મેળાપ મારા જીવનનો ભક્ષક સમો. ૮૩

ક'પી ઉઠી મુજ અંગવેલી આંખમાં અગ્નિ ઝરે.
 જીહ્વાએ છુટયું જોરમાં વિખ વાણીમાં વરસ્યા કરે:-
 રે પાપીઆ ! તુજ પાપી પગ પાતાળનાં જગ બાળશે
 રે પાપીઆ ! ટળ-જા, અધુરું જીવન મુજ પ્રજાળશે. ૮૪

દેખા હાં નાં બાળતો મુજ બાળ માટે હું જીવું.
 ના જીવરને ઉકળાવટો મુજ બાળ માટે હું જીવું.
 સો વાર ગંગાસ્નાન કરશે શ્વાન, પણ ના મુધરે.
 આખેલ નાગતણો ભડંસો બુદ્ધિહીન ભલે કરે. ૮૫

તું લાખનો ઢગલો કરે હું લાત માડું પાધરી.
 તું ગુણનો સાગર ભરે હું દષ્ટિ માડું ના જરી.
 તું સ્વર્ગનો રાજા બને હું લેશ ના પરવા કરું.
 તું આભવે કે પરભવે મળતો ન મુજને, વિનવું. ૮૬

મુજને દગો દીધો ભલે ! પણ અન્યને દેતો નહિ.
 વિશ્વાસનાં વચનો કલાં ત્યમ અન્યને કે' તો નહિ,
 ફળ લોગવી લે પાપનાં મુજ નામ પણ લે તો નહિ.
 સાર્થક કરી લે જિંદગી સંસારમાં રહેતો નહિ. ૮૭

મુજ બાલ એવા સાંભળી શત્રુ ગયો પળવારમાં,
પાછો મળ્યો ના મુજને મંડ્યો પ્રભુના પ્યારમાં,
ભક્તિ કરે છે પર્વતોમાં એક ચિ-તે શિવની
સેવા કરું હું પુત્ર સંગે અખિલ જગના જીવની. ૮૮

રટણમાં હરદમ હરિહર અટન તીર્થોમાં કરું,
શરણુ હરિનું પામવા હું મરણની પહેલાં મરું.
દમન ઇન્દ્રિયનું કરું ને વમન આ સંસાર છે,
શમનકર્તા પાપ પ્રભુને નમન વારંવાર છે. ૮૯

પ્રપંચમય સંસારમાં અનનુભવી અખળા ફસે,
સદ્ધર્મ નીતિ જ્ઞાનનું અજ્ઞાન અખળામાં વસે.
અજ્ઞાન એ ઉભવવાનો ધર્મ છે સન્નારીનો,
નિજ દેશભગિની તારવાનો ધર્મ છે સન્નારીનો. ૯૦

નારીતણા ઉદ્ધાર વિષુ કેા દેશનો ઉદ્ધારના,
નારી પ્રતિષ્ઠા વિષુ સ્વર્ગીય શોભતો સંસારના.
નારી હૃદય ઉન્નત વિના દેશોન્નતિ દૂર છે,
નારી તાણું ચારિત્ર્ય ઘડવાની બહુજ જરૂર છે. ૯૧

ઉપદેશ આપું ફરી ફરી મુજ દેશની સહુનારીને,
અજ્ઞાનપણમાં હું ફસી ફસશે ન મુજને ભાળીને.
કામી પુરૂષના પ્રપંચો મૃગજળ સમા મોહક મરે,
સલચાય, દોહીભાય, તે અટવાઈ અટવાઈ મરે. ૯૨

ધિક્કાર છે તેને, ફસાવી મોહમાં પરનારને,
 ધિક્કાર છે મુજને, અનીતિએ તબચેા સંસાર મેં !
 ધિક્કાર છે તે મદનને જે પાપપંથ બતાવતો,
 ધિક્કાર છે તે ન્યાયને અન્યાય ખુલ્લો આપતો ! ૬૩

કર્મકથની બાઈ ! મારી સાંભળે ના કાયદો,
 સદ્ગુણથાળી નારીઓ કીધા વિના ના કાયદો.
 સ્ત્રીધર્મનીતિ કાજ કંઈ ચત્નો કરે તો કાયદો,
 ભાવિપ્રજની માતને કંઈ કેળવે તો કાયદો. ૬૪

મંડળ રચેા સન્નારીનાં નીકળી પડેા ઉપદેશવા,
 રે ! દેશને ખુણે ખુણે પથ ના ચૂકેા ઉપદેશવા.
 સ્ત્રી ઉત્તતિના કાયદા સરકારને ઘડવા કહો,
 સ્ત્રી ઉત્તતિના ચાહકોને જઈ મદદ કરવા કહો ૬૫

ગૃહ શિક્ષણ નીતિશિક્ષણ, કળાશિક્ષણ શીખવેા,
 આચાર ને વિચાર ઉંચા નીત કરતાં શીખવેા.
 ભાન અમળાને કરાવેા પ્રપંચી દુનીયા તણું,
 હગલે અને પગલે નડે કયાં દુઃખ દુનિયામાં ઘણું, ૬૬

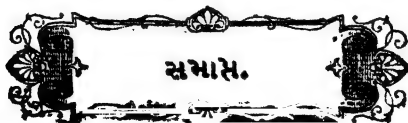
અનસૂયા, મંદોદરી, દ્રુપદસુતા, તારામતી.
 હમયંતી, શબરી, પાર્વતી, રાવિત્રી ને સીતામતી,
 આદર્શ એવી સાધવીના દાખવેા નીત નારીને,
 આદિત્યમાં એ જીવનરેડેા જ્ઞાન નીર ચખાડીને. ૬૭

ખટ દુર્ગુણોથી ના ડરો માયા છતે સંસારની,
 એવી બને વીરાંગના તો ઉન્નતિ હૃદયારની
 મનસંયમનની ટેવ પાછી મનોબળ મુદ્દઠ કરો.
 અજ્ઞાન, દુર્ગુણ, વહેમ જડથડથી સ્ત્રીઓનાં પરહરો. ૬૮

તે સ્ત્રી—

કથની મુણી તમ દુઃખની દુઃખમાં દુખી ગર્હણું ખરે,
 છે વાત સાચી તમતણી અજ્ઞાન અબળાઓ મરે!
 પાપી પુરુષના પ્રપંચોને આર્યબાળા જાણશે,
 તો ઝંપલાશે ના કદી દુઃખ વામશે, સુખ પામશે. ૬૯
 સ્ત્રી ઉત્તતિશાળા બધેબધે બોલશું સૌ નારીઓ,
 અમ આર્યગૌરવ જ્ઞાનના જશ બોલશું સૌ નારીઓ.
 કેળવીશું હિંદુબાળા પ્રેમથી સૌ નારીઓ
 મેળવીશું અમરકીર્તિ સ્વર્ગમાં સૌ નારીઓ ૧૦૦
 અવળપથી ચઢેલાં આ લાલદીવો ભાળશે,
 તો ભવભર્યા કુવે ન પડતાં સાચવીને ચાલશે.
 આખા જીવનમાં પાપ કેરી ગંધના લાગે જરા.
 તે દેવ છે, તે દિવ્ય છે, તે શાંતિપદ લાયક ખરા. ૧૦૧

નવજીવન.

- આ યુગ નવા મનુનો જીવન નવું અમારું,
શુરો સિપાઈ થઈને ફિલ ફેશદાઝ ધારું. ૧
- હિંદુ નહિ હું ખ્રિસ્તી ના પારસી મુસલમાન,
વસું ધરામાં વસતું આખું કુટુંબ અમારું. ૨
- જ્યાં જઈ ત્યાં છે મારા બંધુ પ્રભુના બંદા,
ચોખ્ખું ધરતીમાં છે ધરમાંગણું અમારું. ૩
- રોતાં અનાથ બાળો, તાપે તપેલ કૂલો,
હું તેનો તે અમારાં એ એક ધ્યેય પ્યારું. ૪
- પરવા કરું ન કેની પુણું નિબાતમાને,
આત્મામાં વિશ્વ બાળું, સૌ વિશ્વ એક ધારું. ૫
- વણસે છે સૂર્ય કિરણો, તુલો ઉપર છે તીડો,
ઉંઘે જમતું શું ગાફિલ ઢંઢાળીને ઉઠાડું. ૬
- જુઓ નલો જુઓને ચમકે નવીન તારા,
જુના સમુદ્રમાંથી રત્નો નવીન કઢાડું. ૭
- જ્ઞાતિ કુધર્મ રૂઢિની હિંદને છે બેડી,
તે તોડી મુક્ત થાવા પલટણુ નવી ઉતારું. ૮
- શુરો ત્વરા કરોને સમતાનો ધ્વજ ઉડાવો,
નીતિનો શંખ પુકો એ ઉન્નતિનું આરું. ૯
- સત્વર મુધારું તેને જે કુધર્મડુંકો છે,
જે તાતના કુવાનું પીએ છે નીર આરું. ૧૦

પડો લાનત તને મસ્કા?

- જમાનો લાડકો આંચો ચઢ્યો છે ભાવ મસ્કાનો,
વધારી મોંઘવારી આ પડો લાનત તને મસ્કા! ૧
- શુભામીનો બની ફરજંદ તણ સ્વાતંત્ર્ય માતાને,
શુભામી ધર્મ ફેલાવ્યો પડો લાનત તને મસ્કા! ૨
- પાપી સ્વાર્થની ખાતર ગરીબોનાં ગળાં રે"શ્યાં!
કસાઈનો કસાઈ તું પડો લાનત તને મસ્કા! ૩
- ઘરાણે મૂકીને અકકલ શીખ્યો તું પાઠ "હાંજીહાં",
મૂખાંને પગે લાગે પડો લાનત તને મસ્કા! ૪
- બધા ધધા મહીં ધધો ખુશામતનો સહેલો છે,
સ્વીકારી ધાડ મારી તે' પડો લાનત તને મસ્કા! ૫
- રચે પ્રપંચની બાણ પુલાઈને ફરે રાણ,
ખુશામત રાખતો તાણ પડો લાનત તને મસ્કા! ૬
- કરે પાલીસ લઈ મસ્કો ચઢાવે ઝોપ પાણને,
કરે ઘુવડ સમું મોહું પડો લાનત તને મસ્કા! ૭
- ખોદે ખાડ દુનિયામાં પૂરે છે દ્વાર સ્વર્ગોનાં,
અધવચ્ચમાં રહ્યો લટકી પડો લાનત તને મસ્કા! ૮

હવે કર ના દગલખાણ ?

- ઝરે ફિલફાર ફિલ ફધને હવે કર ના દગલખાણ ?
- ચઢી દુનીઆની દ્રષ્ટિએ હવે કર ના દગલખાણ ? ૧
- હસી જગ આંગળી કરશે દહય તે જોઇ ચણચણશે,
નકકી મરવું મને પઠશે હવે કર ના દગલખાણ ? ૨
- શુથી ફિલગાંઠ આપણુ જે વસી એકાંતમાં પ્રીતે,
છુટે નહિ કેમ છોડે તું હવે કર ના દગલખાણ ? ૩
- નયન જે મીટ માંડીને સુધાજલ રનેહતું પીતાં,
વમન તેનું કરાવે કાં ? હવે કર ના દગલખાણ ? ૪
- પુરી આ પંખીણી પિંજર પઠાવ્યા પ્રેમના પાઠો,
પીંખે કાં પાંખ તું મા'રી હવે કર ના દગલખાણ ? ૫
- ખમું હું ઘાવ ખંજરના કરે તું પ્રેમની નસીયત,
સહું ના ફિલ ઉઠે તારું હવે કર ના દગલખાણ ? ૬
- ફિલ હેતાં ન હઇ હેવું દીધું ફિલ તો ન લઇ લેવું,
સહેવું જિંદગી સારે હવે કર ના દગલખાણ ? ૭
- જ્યાં જે પ્રેમીઓ આપણુ હતો સાક્ષી પ્રભુ પાસે,
દુલવવા પ્રેમ-સાક્ષીને હવે કર ના દગલખાણ ? ૮
- દુલવશે તું હગો દધને નકી પટ પ્રાણુ મુજ બહે,
પછી હંમેશ પસ્તાશે હવે કર ના દગલખાણ ? ૯
- અખંડિત ઉજળા પ્રેમે જીવન અજવાળશું સંગે,
અમરનાં દ્વાર ખોલીશું હવે કર ના દગલખાણ ? ૧૦

નિરાશા.

હૃદયકેરી વાડલી ઉજાડ કરે કોઈ
સોંપ્યાંને પીંજવી ન તે શાંતિ ધરે કોઈ ! ૧

ભેસુર તેને સાંભળી કાને દહીં ડુઓ,
હા ! તોય તે ભાળું ખરે ધુરકયા કરે કોઈ ! ૨

ધૈર્ય કેરી ઢાલ ઓથે હું લપું છાનો,
રકત ના ટપકે છતાં વિંધે શરે કોઈ ! ૩

હરિયાળી તેને ના ગમે મમ હૃદયની ક્યારી
મુજ અશ્રુની ધારાવતી ક્યારી ભરે કોઈ ! ૪

હૃદયવાડી ગજવતું પુલપુલ ઉડે ગાતું,
તરફડાવો સખતલિલ જીવન હરે કોઈ ! ૫

શુપચુપ ચઢોરી છે પડી છાયું તિમિર ઘાડું,
ધ્રુવડતણા ધ્રુવકાર શબ્દે ભય ભરે કોઈ ! ૬

તોયે ઉંડા ઉંડાણમાં અંખું ફિરણ ભાળું,
તેપર થઇને સ્વાર ઓ આવે ખરું કોઈ ! ૭

છલકે તો ભલે છલકે.

-
- ભરી આપો છલાછલ જામ, બિરમો ના પ્રભુ ! પલકે,
હું સુખ માંડું તમે રેડો, છલકે તો ભલે છલકે. ૧
- કરંતાં પાન, જગના રંગ, પલપલના નવા ભાસે,
થવા દો બે નયન ચક્રચુર, છલકે તો ભલે છલકે. ૨
- ધુમે બ્રહ્માંડનાં દ્રવ્યો, બનીને પાનથી મસ્તાન,
ઉડી આવું ભૂમિથી વ્યોમ, છલકે તો ભલે છલકે. ૩
- અધિકારી કરે એ પાન, સુણવા ગાન સૃષ્ટિનાં,
પુરૂં એ ગાનમાં સુજ તાન, છલકે તો ભલે છલકે. ૪
- ભયાં છે વેદ સમયોનાં, ઋષિએ સોમરસ સાગર,
ભરી ભરી આણવા દો કુંભ, છલકે તો ભલે છલકે. ૫
- કરીને કલ્પના-નૌકા, હું, વિચરું વ્યોમસાગર પર,
ઉડુરત્ને ભરું ભૂતલ છલકે તો ભલે છલકે. ૬
- છુટે જીહ્વા થકી વચનો, ખરે વચનાવલિ રૂપે,
રસિકોની ભરાંતાં છાબ, છલકે તો ભલે છલકે. ૭
- સમીપે જઈ સુધાકરની, સુધાનો કુંભ ઉભરાવું,
ભિંબવું તમ આ ધરણી, છલકે તો ભલે છલકે. ૮

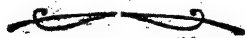
જગતને પાઈ દો ખ્યાલો, ઉંઘણીઓ ઉડી ભાગે,
મરેલાં મૃત્યુથી ભાગે, છઠ્ઠકે તો ભલે છઠ્ઠકે. ૯
રેલો સ્વર્ગથી ધારા, પ્રભુજી દિવ્ય સ્ફૂર્તિની,
વહી ઉતરે ધરા પર સ્વર્ગ, છઠ્ઠકે તો ભલે છઠ્ઠકે. ૧૦

કાળે બગાડી બાજી.

ગાફિલ રહે શું બંદા ! જોને નજર ઉઠાવી,
કાળે બગાડી બાજી કંઈની બની બનાવી. ૧
પૃથુ પ્રતાપ, અકમર શિવાજી ને સિકંદર,
આશા જીવનની દોરી પાણી સમી વહાવી. ૨
લાખો ઉભડી વાડી દેવોને પ્રાણ ખ્યારી
રાતી ફરે બિચારી ગરહન ગુલે મિલાવી ૩
બુલબુલ કંઈક માયાં કંઈ બાગજોં પ્રભાળ્યાં,
કીધાં અમર ન કોને કહું શું જખા હલાવી. ૪
શુલોના બિસ્તરાપર કાંટા જમે જમાવ્યા,
કંઈ આશકોની પાછળ માથુક મુકી રડાવી. ૫

પછી પરવા રહે શાની ?

- લગની પ્રેમની લાગે પછી પરવા ન દુનીઆની ?
- નિજનંદ ઘન્ટડી વાગે પછી પરવા રહે શાની ? ૧
- ઉધાના કે નિશાના રંગ દુનીઆને બલે રંગે,
પ્રેમી પ્રેમ-રંગ ન્હાચે પછી પરવા રહે શાની ? ૨
- કયા, ધન, વિભવ ભોગી યમને ચોરથી ડરતા,
કરે ને ત્યાગ-વૃત્તિ તો પછી પરવા રહે શાની ? ૩
- વીણા, સીતાર, સારંગી જનોને રીઝવે તો શું !
મુણે નીત સુર સોહના પછી પરવા રહે શાની ? ૪
- ઋરે પરતંવ્રતા ભુંડી ઉઠાડે નૂર માનવનું,
શીખે સ્વતંત્રતા પાઠે પછી પરવા રહે શાની ? ૫
- બનીને તાત મારે લાત મુતની સાધુતા ઉપર,
સપુત પ્રહ્લાદરૂપ ધારે પછી પરવા રહે શાની ? ૬
- કુટિલતા કેરવે ધારી નમીના દ્રૌપદી, નારી,
હૃદયમાં કૃષ્ણમુગરી પછી પરવા રહે શાની ? ૭
- કુછંદી રાવણો હાથે સતી સીતા વિજય પામી,
હતી શ્રીરામધુન પ્યારી પછી પરવા રહે શાની ? ૮
- નજર સંસારથી વાળી કુટીમાં રહે મથશુલ
વિલોકે દિવ્ય જ્યોતિ ત્યાં પછી પરવા રહે શાની ? ૯

દિલેનાદાન.

- દિલ દીધું નાદાનને દિલદાર ગણીને.
હા ! ભરમ કીધું જલિમે અંગાર બનીને, ૧
- કોલ આપ્યા આવીને રે ! જિંદગી ભરના,
તે ભંગ કીધા હાય ! બેદરકાર બનીને. ૨
- પમલાં પડે જ્યાં માહરાં ત્યાં ફૂલ પાથરે,
આજે ગયો બદલાઈ ખુંચે ખાર બનીને ૩
- પ્રેમરસ પાઈ ફૂલવતો દઈ જીગરના,
તાં આજ કરતો જખમ રે ! તલવાર બનીને. ૪
- મુખ ના બુએ દિન એક તો દિવાનો થઈ જતો,
પડદો હવે દિલનો કયો બદકાર બનીને. ૫
- ધરકની છલખલ હતી દિલની તિબેરીમાં
દેવાળું ફૂકયું ધરકનું નાદાર બનીને. ૬

ઘડીની કિંમત.

ઘડિઆળમાં ટંટં ટકોરા વાગતાં અગિઆરના,
મારી કનેથી કેા ઉડી ગઈ મુંઢરી લાગ્યું મને. ૧

હું 'કોણ' કહીને નિરખવા ઝટવારમાં ઉભો થયો,
તે રોષમાં ચાલી ગઈ પગરવ સમું લાગ્યું મને. ૨

તે દુરથી હે નામ "હું ફોકટ ગુમાવેલી ઘડી,"
પકડું છતાં પકડાયના અદૃશ્ય થઈ લાગ્યું મને. ૩

ધિઘ મામ બોલી અશ્રુ ઢાળ્યા લગ્ન આશે હું ફર્યો,
સંતાપ પશ્ચાતાપની વરસી ઝડી લાગ્યું મને ૪

અંબોધતું કેા સાંભળું મુજને ઉંડા ઉંડાણમાં.
પાપણ ઉઘાડી જોઉં તો કંઈ હર્ષમય લાગ્યું મને ૫

નામ પુછતાં વિનયથી તે બોલી 'હું નૂતન ઘડી'
દોડી નમ્યો પલવારમાં ચેતન મળ્યું લાગ્યું મને. ૬

"વ્યર્થ" વિતાડે ઘડી તે પાપ તારે શિર છે "
ઉપદેશ એ મરતાં લગી જાશે નહિ લાગ્યું મને. ૭

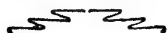

ભરી ભરી જામ તેં પાયા લલિત લગની તણા જગને.
ફરીને પાત શુધ ભદ્યાં ફાડું ખંસી કે મયદાની ?

જોનાળી કંચુડા મારી અને આ જરુગી સાડી
તોડયો હાર મોતીનો તને કયમ લાજ ના આવે !
વધ માટે જુઓ પાન ૪૮.

“નહિ” કોણ ?

ઝાઘ દિલમાં દહંના દિલદાર દે, દાના નહિ,
આંખમાં ના ખ્યાર તો દિલદાર તે, શાશ્વ નહિ. ૧

દીપ પર કુરખાન ના જે જાન, પરવાના નહિ,
પ્રેમમાં જે વહેમ રાખે પ્રેમ-મસ્તાના નહિ. ૨

જરસોભમાં કંઈના કસાવે જાન, દિવાના નહિ,
નામ લેતાં નેનમાં ના ઘેન, મયખાના નહિ. ૩

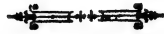
એક ઝખુકે આંખ ના મીંચાય, દામિની નહિ.
ચંદ્ર જોતા પાંખડી ખીડાય, કમલિની નહિ. ૪

દિલ દહંથી દાઝે છતાં બોલે ન જે વાચા નહિ,
પૂજય પાખંડી છતાં બોલે ન જે, સાચા નહિ. ૫

ધન ગર્જના ગાળ ઉઠે ના, કેસરી મુખા નહિ,
હાથ પડતાં તાર પર વાગે ન દિલરૂખા નહિ. ૬

પ્રાર્થના.

શરણમાં હું પડ્યો આવી પ્રભુ ! મુજને ભુલાવો ના.
 જીહી સંસારની બાજી રમાવીને કુલાવો ના. ૧
 તમારું નામ દુનિયામાં પતિતપાવન સહુ જાણે,
 નિહાળી દોષ મુજ બાળો નજર ત્યાંથી ચુકાવો ના. ૨
 ભયંકર કાળના નદમાં તણાઈ જઈ છું વેગે,
 ઘડોને બાંધ અવ મારી જરા વિલંબ લગાડો ના. ૩
 પડ્યો હું કમંભંધનમાં, ગળે ફાંસો પગે જંજીર,
 રોવું ક્યાં મુખી મારે, ચડો વારે દુમાવો ના. ૪
 હજારો દુત મારગમાં ઉભા છે પંથ ને ઘેરી,
 રહો ને સંગમાં મારી અલગ હે તાત થાઓ ના. ૫
 તજ્યાં જગના તમાસા મેં તજી સૌ ભોગની આશા,
 તૃપ્તદર્શનતણી લાગી તૃપ્તાતુર મૂકી જાઓ ના. ૬

સ્વર્ગને વિનતિ.

- ધરતી ઉપર વસતી નહિ માનવતણી જે કાળમાં,
સ્વર્ગ નહોતું દુર ધરણીથી સખા એવો હતો. ૧
- સ્વર્ગની છાંયા ધરાપર સૌખ્ય રૂપે ઉતરતી,
સ્વર્ગ પૃથ્વી ઉભયને બહુ પ્રેમરંગ લાગ્યો હતો. ૨
- નિજ તનુમળના બનાવ્યા પૃથ્વી એ સૌ માનવો,
મરણ હતી કે દિવ્ય બાળો સ્વર્ગ લાવે ભૂતળે ૩
- પણ હાથ ! દુષ્ટે સ્વર્ગનની લતા પ્રહારે ફૂલવી,
સ્વર્ગપર બંધા મથ્યા પણ એકના સ્વર્ગે ગયો. ૪
- ભાણીને કૃતઘ્નતા તે સ્વર્ગ મન ક્રોધુ અતિ,
દાવેશમાં ઉડી ગયું ઉંચે ઉંચે ઉંચાણમાં ૫
- સ્વર્ગના વિયોગથી માતા હજી ઝુરી રહી,
હે માત માફી દે અમોને પાપનાંકળ લોગવ્યાં ૬
- સ્વર્ગ તુંએ ક્ષમાકર અવનિ ઉપર નિવાસકર
અંતર તજીને ભેટતું માતૃભૂમિને રીઝવશું. ૭

રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી.

અરે અજ્ઞાનની મૂર્તિ કંઈપી કારમી કાળી,
 ચલાવે રાજ હુનીઆમાં રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી
 જગાવે ને હુકમ એતો અસત્ સિંહાસને બેસી
 બની બળવાન શાસ્ત્રથી રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી
 દ્વિતિ કન્યા છતાં દેવી ગણી સૌ પાય પૂજે છે,
 જમાનાની જુઓ તાસીર રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી
 દેતી શાપ જનને ઘોર જુદમી દુષ્ટ એ રાણી
 જનો આશીર્વાચન ગણતા રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી
 સ્પાટની સુધાવાણી ન સુંબવાનો હુકમ કેને,
 ગવાડે ગીત પોતાનાં રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી
 જાગે સ્પટિના ભકતો રૂઢિના શત્રુ થઈ લાગે,
 કહો અન્યાયથી આતો રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી
 બણી વિશ્વૃતિનો ખાડો રૂઢિ ઉંડાણમાં ડાટો,
 લખાવો કપ્પ તેની પર રૂઢિ રાણી થઈ બેઠી.

ભારત-સ્તવન.

- હે માત લાતં ભૂમિ! ચુમીએ ચરણ તમારાં
સાગર સુનીલ ભેદી હૃદયેવસી અમારા ૧
- કેા દિવ્ય યોગમાં છે અવતાર ત્વજ માતા !
ગુણ પ્રાણિવૃંદ ગાતા મહીમા ભર્યા રસાળા ૨
- રાત્રિ ગંભિર ગઈ છે ઉગ્ર્યું પ્રભાત મંગળ,
પગલાં હૃદયગિરિ પર શોભી રહ્યાં તમારાં ૩
- સાડી સજી રૂપાળી હરિયાળી વલ્કલોની,
કુંજે ભરેલી ભાતો હેડાં હરે અમારાં ૪
- માથે મુગટ વિરાજે હિમવંત શ્વેતરંગી
મુક્તાવલિ ગળામાં ગંગા તણી તમારા ૫
- કટિ મેખળા શી ઝળકે મહા નર્મદા નદીની
ગાજી ચરણ પખાળે નીત સાગરો તમારા ૬
- કંઠે અભય વચન છે, હૃદયે સપ્તેમ-શાંતિ
હસ્તે સુઅન્નપૂર્તિ મુક્તિ પદે તમારા ૭
- જ્યજ્ઞ વિશાલ ભાલા ! જગતારણી જનુની !
ના ધન્ય કેમ અમને ? સંતાન થઈ તમારા ૮

નંદનવન અમારું એ.

- અમે તો ધર્મવીરના બાળ અમારા કર્મ વીર પ્રતિપાળ
અમારી ભાતં ભૂમિ રક્ષાળ નંદનવન અમારું એ. ૧
- કરીને તેજની પૂજા અમારાં આઘક્રપિણો એ,
ઉભાળ્યું દિવ્ય હિંદુસ્તાન નંદનવન અમારું એ. ૨
- ગોપીચંદ ભર્તૃહરિ સમાએ અમરક્ષા આખ્યાં
અમરક્ષાદાન દેનારૂં નંદનવન અમારું એ. ૩
- ભર્યાં છે ભાતંમનુજેએ અમરનાં ધામ દેવોથી
ખરીએ માત સ્વર્ગની ખાણ નંદનવન અમારું એ. ૪
- શિયાળો ઉષ્ણ-વર્ષાકાળ શીખવે કાળ-મર્મો જ્યાં
ખરૂં ત્રિકાળ જ્ઞાનનું સ્થાન નંદનવન અમારું એ. ૫
- અઘૌઘિક સામ વેદોના ભર્યા સંગીતના સાગર
સંગીત ધામ હિંદુસ્તાન નંદનવન અમારું એ. ૬
- પ્રભુએ પૃથ્વીની લીલા ચુટીને નિમ્યું સંગ્રહસ્થાન
તે આ રમ્ય હિંદુસ્તાન નંદનવન અમારું એ. ૭
- કમલ વનમાં રમે ભાનુ કુમુદિનીવૃંદમાં ધંદુ
અમરની આ રમણ ભૂમિ નંદનવન અમારું એ. ૮

સુવર્ણરત્ન.

—(૦)—

જગને પ્રિય કલ્પલતા રૂડી ઉદ્યોગ-પ્રિયતા જ્યાં
સમય ઉદ્યોગમાં ગાળે પ્રભુની સાનુકુળતા ત્યાં ૧
હૃદયનો હોય જો નિર્ધાર તો સિદ્ધિ સમીપે છે
સ્વયત્નોમાં રહે રાચી શુરુ તેનોજ તે તો છે ૨
ભરૂંસો દૈવ પર રાખે પુરો કાયર નમાલો તે
પહેરે બંગડી હાથે કપાળે હાથ દે છે તે ૩
ઉઠાવે કામ નિજ શિરપર લલે તજવા પડે ઘરજર
મરશે સિદ્ધિને ખાતર કરશે કંઈક પશુ તે નર ૪
દીયે કર્તવ્યને જે પીઠ જાએ નકની વાટે
શુભાવે ધર્મ નીતિ તે કદીએ સ્વર્ગ ના ખાટે ૫
હૃદય સાત્વિક છે જેનું પુરૂં કૌવત કમાએ છે
હૃદયથી વાણી ના નીકળે સદાએ દેહ થાએ છે ૬
પૈસાને ગણુ જે પ્રાણુ હુંડી તેની ના પાકી
તોલે ન્યાય પૈસાથી સ્વર્ગે તેનું ના ખાકી ૭
આજસ એક મોજીલું અને બહુ મંદ પંથી છે
ગરીબી ઘેરતી તેને ઝપાટે વેગવંતી છે ૮

(૪૦)

સદ્ગુણ, સુસ્વભાવતણી અનુપમ છે લતા સુંદર
અતિ વિખ્યાત તેનાં પુલ્લ સદ્વર્તન રૂપી મનહર ૯
લીએ જે ઝાળખી નિજને એવા સંત દુર્લભ છે
કરવી કોઈની ટીકા અતિએ વાત મુલભ છે ૧૦
તમારી મરજી વશ થાશે ગરીબી હાલ ભોગવશે
હુકમ કુદરતતણા ઝીલશે અમીરી સુખ ભોગવશે ૧૧
મહાત્માનાં હૃદય નિર્મળ ખરે દર્પણ સમાં રૂડાં
હુઃખી પ્રાણીતણાં પ્રતિબિંબ બાળીરે, ઉદાસીમાં ૧૨
બનેા નિર્દોષ ના પોતે બીજના દોષ કહેતા ના
વૃથા પુરુષાર્થ જાએ તો કદી અટકી રહેતા ના ૧૩

વાંચો

સચિત્ર

વાંચો.

રસાત્મક આત્મ કથા

સદ્ગુણી શરીકળા

અથવા

વહેમનું વમળ.

મૂલ્ય ૦-૬-૦

“ગુજરાતી” સાહિત્ય મંદિર, સત્યાજીતપુરા—સુરત.

રામાયણ-સાર

- સીયાવર રાજપદ ત્યાગે પિતાજીના વચન ખાતર
ગયા વન વલ્કલેા ધારી રીતિ હોતો એવી હો ૧
- તજીને રાજના વૈભવ સીતા સીધાય કંટકવન
થયાં તૈયાર દુઃખ સહેવાં પ્રીતિ હોતો એવી હો ૨
- પ્રભ જન દર્શને ઘેઠાં જતાં શ્રી રામ વન પથે
રૂવે ચોધાર આંસુએ કાંતિ હોતો એવી હો ૩
- સીતાની શોધ હનુમંતે કુશળતા ઠપ્પથી કીધી,
લગાડી આગ લંકાને મૈત્રી હોતો એવી હો ૪
- સુણી હાકલ દશાનનની અખિલ ગ્રાહ્યાંડ ડગમગતું,
વિધાયો રામ શરથી તે શક્તિ હો તે એવી હો ૫
- તજીને પક્ષ બંધુનો વિભિષણ રામગુણ માયે,
જુઝયો લંકેશની સાથે ભક્તિ હોતો એવી હો ૬
- તજી સીતા સગભાં નાર રાધે લોકના વચને,
હૃદયને વળ સમ કીધું નીતિ હોતો એવી હો ૭
- હતી નિજ પ્રાણથી ખ્યારી છતાં ત્યાગી જનકસુતા
બની વિહૂવળ ચુકયા ના ધર્મ શાંતિ હોતો એવી હો ૮
- શુણ્ભંડાર રઘુનંદન પ્રભ હિતકાર જગશયા
પુજે જન પ્રેમથી પગલાં ખ્યાતિ હોતો એવી હો ૯

કલ્પના દેવીને.

હે દેવી કલ્પના ! હું નજરો ઉઠાવું જ્યાં જ્યાં,
 દેને તમારાં લોચન, નૂતન નિહાળું ત્યાં ત્યાં, ૧

કરબંગુલી ગ્રહીને, લઈ જા ગગન પ્રદેશે;
 વૈભવ અમર નગરનાં. દાખવ ભરેલ ક્યાં ક્યાં ૨

તરુ પંખીઓની વાણી, સૃષ્ટિની આત્મકથની;
 તુજ સંગથી સરત્તે તે, સુણાવ રહ્યે ક્યાં ક્યાં, ૩

નક્ષત્ર, સૂર્યમંડળ, પાતાળ, સ્વર્ગ મૃત્યુ;
 એના નિયમની ચાવી દાખવ લગાવી ક્યાં ક્યાં, ૪

અનિરૂદ્ધ કલ્પના ! તું તજશે મને લગારે;
 આ ભારરૂપ કાયા, લઈને ફરીશ ક્યાં ક્યાં. ૫

તુજ દર્શને દિવાનો, થઈ ઇંદ્રજાળ તોડું;
 સંસારની હું બાજી જોઉં, બુલ્યો છું ક્યાં ક્યાં. ૬

મુજ અંતના સમે, જો આત્મા તને નિહાળે;
 તુજ પીઠપર ઉપાડી ઉડજે, “અલોક” જ્યાં જ્યાં. ૭

મુસાફરને.

મુસાફર છોડને અભિમાન, મારી વાત મુણ્ણતો જા. ૧
 ગુમાવી ગાંઠની મુઠ્ઠી ધરીને ધ્યાન મુણ્ણતો જા. ૨
 દિશાની ભૂલ તેં કીધી છતી આંખે ઠગાયો તું,
 ભૂલો શાને પડયો ભાષી વતનની યાદ કરતો જા. ૩
 ફરીને ભર ખબરે તું બની ચાલાક સોદો કર,
 ખરીદી દે અર્થ માતી ધુતારાથી તું ડરતો જા, ૪
 તને જો ભૂખ લાગે તો સદાએ કોધને ખાજે,
 તરસ લાગે તને પંથે શખુરી જામ પીતો જા, ૫
 જગતના તાપ છે વસમા સહન થાએ ન તારાથી
 જર્ઘ સત્સંગની છાયા મહીં આરામ કરતો જા. ૬
 નદીઓ માર્ગમાં ઘેરે અરે! રેતો નહીં અટકો,
 તુમડી બાંધ દિંમતની પેલે પાર તરતો જા. ૭
 મળે દિંસક પશુઓનાં તને ખાવા ખુની ટોળાં,
 લઇને શૌર્યની સમશેર પાપી પ્રાણુ હરતો જા. ૮
 ન આવે સંગ આ દુનિયા સદા મૃગજળ સમી એતો
 કમાઇ પુણ્યની મુઠ્ઠી અભય પંથે વિચારતો જા. ૯
 કરે કાં ફનાન જળ દેખી મલિન મન રાખીને ભુંડા !
 સમદમશૌચના તીથોમહીં ચિરકાળ ઠરતો જા. ૧૦
 જગતને ધુતરા ખાતર કદી જગલા ભગત બન ના,
 નહિ એ રીત સંતોની સમાધિધ્યાન ધરતો જા. ૧૧

ભૂખભંજન. (ચૂલો)

હે દેવ ભૂખભંજન ! શુભ ગ.ઉં શુ હું તારા,
 જ્યાં જોઈ ત્યાં તું હાજર ભકતો બધાય તારાં. ૧
 પૃથ્વી-તનય કહાવે છે ધન્ય ભાગ્ય તારું,
 નીત ઉઠીને પ્રભાતે ચરણે નમંતી દારા. ૨
 સત્તારીઓ કરાવે જળસ્નાન શુદ્ધ ભાવે,
 પૂજન કરંતી પ્રેમે ઉપકાર જોઈ તારા. ૩
 રમણીય કરકમલથી લલના તને લીંપે છે,
 ચિરકાળ તારી કાયા કરવા કરે સુધારા. ૪
 તું દેવ સૌ ભુવનનો તુજ ધામ છે સુમંગળ,
 દિનરાત તારી સેવા કરતાં જનો બિચારાં. ૫
 મુખમાં સદાય અગ્નિ આહારમાં અંગારા,
 તાપે તપે તપસ્વી ! લોજન કરે તું સારાં. ૬
 નિજ અંગ હહન થતાંએ કરતો ન તેની પરવા,
 કરવા મનુષ્ય રક્ષા તેં તો લીધા ઇન્કારા. ૭
 કદી કાળ ભંગ કરશે તારી પવિત્ર કાયા,
 નિજરૂપમાં તું મળશે પરમાર્થ સાધનારા ! ૮
 માનવ કુલોની સેવા પ્રાચીન સમયથી કીધી,
 અંતિમ સમય સુધી તું ભરશે જીવન અમારાં. ૯
 પરમાર્થના નમુના ! જનપ્રિય ભૂખભંજન !
 જિન બોધ દે જનોને શુભગાઈ નીત તારા. ૧૦

કૃષ્ણની ખંસી.

- અરે ઓ કૃષ્ણની ખંસી ! સુરીલી મસ્ત દિવાની,
અખિલ જગ તિને ચાહે કહું ખંસી કે દિલજાની ? ૧
- ભરી ભરી જામ તેં પાયા લલિત લગનીતણા જગને,
કરીને પાન શુધ ભૂલ્યાં કહું ખંસી કે મયઢાની ? ૨
- પશુ પંખી ચરાચરને ચખાડી સુરની વાની,
કયું ગોકુલ તેં ઘેલું કહું ખંસી કે મીજખાની ? ૩
- તારા મોહિની મંત્રો અવનિમાં રમણ કરતા,
ખનાવી મસ્ત આલમ તેં કહું ખંસી કે મસ્તાની ? ૪
- અગમ નિગમતણા સાગર ધરા પર તું ભરે પલમાં,
વીણે ગુણરતન જ્ઞાનીઓ કહું ખંસી કે ગુણખાની ? ૫
- ઉકેલી ના શકે અજ્ઞા નથી એ વેખરી વાણી,
ઉકેલે દેવકોટિના કહું ખંસી કે સુરવાણી ? ૬
- રસિકોની રસિકતાને મધુરસ પાક પોષે છે
મણાવે દહેજતો રસની કહું ખંસી કે રસજ્ઞાની ? ૭
- સરિતા સાગરો, ઝરણો, તરૂંવેલી, પશુપંખી,
નઆવે વિશ્વ આખાને કહું ખંસી કે નટરાણી ? ૮
- રમાડે હાથમાં લઈને કનૈયા કુંજમાં પ્રીતે,
કરે ચુંબન તને ઘાડું કહું ખંસી કે પટરાણી ? ૯

વસંતરાણી.

- રસિકો ! વસંતરાણી દેવા અમોલ લહાણી,
આવી સજી કુસુમો દિવ્યાંગના સમાણી. ૧
- દાયલ પ્રતિનિધિની પંખીતણી સમાની,
પંચમસુરે સુણાવે “ જય હો વસંતરાણી ! ” ૨
- “ જયહો સદાય સ્વાગત, જયહો કદમ મુખારક,
અભિનંદનો અમારાં લેજો કબૂલી રાણી ! ” ૩
- સહકાર-ભાર-ગુમખા શા ખાલખાલ પોયા,
અંપાકળી—કરણકૂલ સજીને સુહાય રાણી ૪
- ગું ગું ગુંજાર લમરા ! જગનાં હૃદયકમળ પર,
ઉચરાવ એક ખેલે “ લઇએ વસંત માણી ” ૫
- જે સ્વર્ગમાં મળે ના પીરસાય એવી વાની,
સામિલ થઇ અનંગે આપી સરસ ઉભાણી. ૬
- આખી અખાવી સૌએ થોડી ધણીય લહેજત,
થઇ મસ્ત આખી આલમ રસીલી વસંત જાણી ૭
- ગોકુલ તણી ગોવાલક મલ્લેલડી ખનીને
જલસ્નાનકામ આવી અંધે નિહાળી પાણી. ૮

છઃથી ઘટા નિકુંજે માનવ ન એક થણ ત્યાં,
 આવી કદમતળે તે ઘડુલે ભરંત પાણી ૯
 તે અંગવસ્ત્ર કાઢી ઝરણા સમીપ ઉતરે,
 એવે નિહાળી નટવર શરમાઈ નાર શાણી ૧૦
 નયમ ત્યમ લપેટી સાળુ છુપી કદમની ઝાથે,
 અર્ધી મિચેલ આંખે જોતી અઠંગદાણી ૧૧
 નજરે નજર મળતાં પળવારમાં ઠરી ગઈ,
 આરસ તણી પ્રતિમા સમ શોભતી રૂપાળી ૧૨
 ખીલતી કમલકળીની જોડી રમે નયનમાં,
 લટ કેશની શી શોભે પંક્તિ ભ્રમર સમાણી ! ૧૩
 મદ્દજોશની ભરેલી ઝાંખી રહી કનેયા
 હૃદયાર પ્રેમભારે ઉચરી રાકી ન વાણી ૧૪
 અહીં ધ્યાન મસ્ત સુંદર શોભી રહી સમાધિ
 છઠ્ઠકાય પ્રેમ-સકિત, શાંતિ સુધા સમાણી ૧૫
 નિજલાન ને ભૂલી ગઈ જ્યાં ત્યાં શ્રી કૃષ્ણ ભાળે
 એવી અનુપદ્દાણી આપે વસંતરાણી ૧૬

તને કયમ લાજ ના આવે ?

- ઠગારા નંદના ઊંચા, ઠગારી મોરલી નારી
હજીએ ઢંગ તેના તે, તને કયમ લાજના આવે ? ૧
- કદમથી ઉતરી હેઠે, કંઈ ઘડીએ અહીં આવ્યો
પસારે જાળ જાદુની, તને કયમ લાજના આવે ? ૨
- સદાનો તું રહ્યો કપટી, ભુલાવીને પડ્યો લપટી.
નથી હું નાર કંઈ નકટી, તને કયમ લાજના આવે ? ૩
- કાલિંદી તટે તે ચીર, ચોર્યાં સહુ સખીઓનાં
અખોલા ત્યારનાં તોઓ, તને કયમ લાજના આવે ? ૪
- ચોળી કંચુકી મારી, અને આ જરકસી સાડી.
તોડ્યો હાર મોતીનો, તને કયમ લાજના આવે ? ૫
- સામુ મારશે મેણાં, મને આ હાર જોઈને
મારો કંઈ વહેમારો, તને કયમ લાજના આવે ? ૬
- હું તો લાજવંતી નાર, સાંખી ના શકું એ આળ,
કુવો ઝટ ગોતવો પડશે, તને કયમ લાજના આવે ? ૭
- કુંવારી હું હતી જ્યારે, ન પરણ્યો મુજને ત્યારે.
છતી બાજી ગયો હારી, તને કયમ લાજના આવે ? ૮
- કદમ, આ મોર, ને યમુના, કરે છે ઠંકડી જોને
થયો શું છેક જોશરમો, તને કયમ લાજના આવે ? ૯
- સખીઓ આ ગઈને શરમાઈ, વીણવા મોતીના મિયે.
નજર સંતાઈતી નીચે, તને કયમ લાજના આવે ? ૧૦

અમે ગહતી યમુના તીર નાવી હોળી રમવાને
 રંગાશે ચીર અણુમોલાં ન મારો રંગ પીચદારી

[વધુ માટે મુગ્ધો પાનું ૪૫.]

મદ્દોશની બરેલી જાંબી રહી કૈનયા,
હદ્યાર પ્રેમભારે ઉચરી શકી ન વાળી.

ન મારો રંગ-પીચકારી.

- ન છેડો નંદના લાલા, તમે તો બાળ પ્રહારી,
અમે ગોકુલની નારી, ન મારો રંગ-પીચકારી. ૧
- અમે ગઈતી યમુના તીર, નાવી હોળી રમવાને,
રંગાશે ચીર અણુમોલાં, ન મારો રંગ-પીચકારી. ૨
- હતે અમ પાસ પીચકારી, કદી ના હારતે તમથી,
સમે આવે થઈ રહેશે, ન મારો રંગ-પીચકારી. ૩
- તમારી છગકપટ નીતિ, છુપાવેલી છતી થઈ છે,
પરા રહેજો પજવશે મા, ન મારો રંગ-પીચકારી. ૪
- તલપે રંગ ઝીલવાને, તમારી રાધિકા પ્યારી,
ભિંબવો તેમને જઈને, ન મારો રંગ-પીચકારી. ૫
- તમ શું ખેલવા હોળી, ઘણું મન થાય તોયે શું !
પડી પસ્વશ અમે કા'ના, ન મારો રંગ-પીચકારી. ૬
- ભલે પીચકારીઓ મારો, ભરીને પ્રેમ અણુનીઠ્યો,
અમે ના રંગમાં રાજી, ન મારો રંગ-પીચકારી. ૭
- કહો તો કુંજ પેલીમાં, અમે આલિંગનો દઈએ,
કહો તો પાય પણ પડીએ, ન મારો રંગ-પીચકારી. ૮

ફુલરાણી.

સુવાળી સુંદરી શોભે સહુણી શ્વેત પુલરાણી ?
 લીલોમખમલ પથારીએ રમે નાદાન પુલરાણી ? ૧
 સમીર સંગે રૂઠા રંગે સરલ સરલા રમત રમતી,
 નહિ નિજ ભૂલીલાનું લાન લોળી નાર ફુલરાણી ? ૨
 યેસી માતને ખોળે ઝુલે, ગાયે મીઠાં ગાનો,
 ન જાણે દુનીઆદારી નિખાલસ નાર પુલરાણી ? ૩
 વિનોદી વાત સંધ્યાનો ચુમે આલિંગીને પ્રીતે,
 ચુકાવા ચુંબને તેનાં હલાવે મુખ પુલરાણી ? ૪
 નયન-દિશા નિહાળીને ચપળ સમીરે કહ્યાં વચનો,
 “રવિકર-સ્પર્શમાં મોહી મને વિસરાય ફુલરાણી ?” ૫

*

*

*

સંધ્યા પાણુ યઈને સ્વાર રજની ડોલતી આવી,
 રવિકર-સ્પર્શ-મુખ જાતાં જની યેચેત ફુલરાણી ! ૬
 નલે ચમકી રહ્યાં થહગોળ, રજનીનાં નયન વિદેલ,
 ફૂચેના પેખવા તેને, જની હૃતઆશ પુલરાણી ? ૭
 મુતાં ખેતર, મુતાં જંગલ, મુતાં જીવ જતુઓ સરા
 પતિ વિરહે ન લાગે આંખ ફેલે હાય ! પુલરાણી ! ૮

રમે ઉગ્રોત કરમાં લઇ કુંજે કુંજ વન દેવી,
 ગઇ મધના નગ ઉઘે નિહાળે સ્વપ્ન પુલરાણી! ૯
 આવી વ્યોમથી ઉતરી સુહાગી પ્રેમની દેવી
 કહે, “પતિરાજ તુજ મળશે અધીરી થા ન કુલરાણી” ૧૦
 ગઇ અદૃશ્ય થઇ દેવી, પ્રભાતે સાર્થકા પૂયા,
 નિહાળી નાચતો વાયુ, છતાં જાગે ન કુલરાણી? ૧૧
 શ્રમિત તારાગણો પ્રસ્વેદે ઝાકળ થઇ જગે ટપકે,
 આહા ! તેથી વળી મૂર્છા ! સચેતન થાય કુલરાણી! ૧૨
 છવાયો માંડયો નૂતન દશેદિશ ચેત ચન્નીનો,
 ગુલાબી ઝુલ પૂર્વે જોઇને મલકાય કુલરાણી! ૧૩
 ઉઠે ચંદ્રોલ આકાશે સુનિશ્ચય લક્ષ્મીનો કરવા,
 જગત જાણ્યું થવા સાજન પરણશે આજ પુલરાણી? ૧૪
 પાંખી ગાય મંગળ ગીત શરણાઈ સમીર વાયે !
 સતત તાલ દે ઝરણાં બની વાંધેત્રી કુલરાણી? ૧૫
 રથે ચઢીને રવિ આવ્યો સજી સુવર્ણનો જામો
 રૂપેરી સુદૃઢી ઝોઢી રવિકરસ્હાય પુલરાણી! ૧૬
 લાગે લગ્ન વરવહુના થજો સાવધ સદુ સાજન !
 ધુમસનો છુટતાં પડદો મળી પતિશ્રંગ કુલરાણી! ૧૭

(૫૨)

મયુરી, કોકિલા, મેના, ફટાણાં ગાઇ ગાઇને
ગજવે માંડવે આખો સુષી હરખાય ફલરાણી ! ૧૮
કવિ મનમોહ પામીને કરે અભિષેક અંતરનો;
“ચિરાયુહો. ચિરાયુહો રવિનૃપ સંગ ફલરાણી” ! ૧૯

સંધ્યા.

અનેરી અસ્તગિરિની કુંજમાં, સોહંત નિજ સ્વામી
નિહાળી પ્રેમથી રવિરાય, સંધ્યા મોહમન પામી ૧
નજર ચોરી જરા જોતી, હસી કંઈ મંદ શરમાતી,
કહેતી, “પ્રાણુ ઓવાઈ પિયુ પ્યારા મગન ગામી, ૨
પ્રિયાને પ્રેમ પરખીને કયું ચુંબન સવિતાએ,
સતીના ગાલ પર લાત્રી ખીલી કાંઈ ના રહી ખામી, ૩
વધાવ્યાં દિવ્ય ફલડાંએ લીધાં ઓવારણાં હરખે,
કહેતી, “એક ચુંબનમાં સકળ પરિતાપ હું વામી, ૪
પતિ પરદેશમાં જતા સજે સંધ્યા સતી ભગવાં
મગનની થણકુટિમાં સમાધી પ્રેમની સાધી, ૫

રત્નની.

ઉઘાડી ખારી સંધ્યાની કરે કેા રોકીયું તારા,
 ઇશારાથી કહે “આવો રમીયું” ખેલ અહીં સારા ૧
 લપીને, જોઈને, હસીને ખસેલી તેજનો પડદો,
 પ્રવેશી મુગ્ધ બાલિકા પ્રથમ સંધ્યા તણી તારા ૨
 “સખી આવો અભય અહીં છે.” કહેતાં દોડતી આવી
 ખીલુ ત્રીલુ, અરે! નવ લાખ! વ્યાપી વ્યોમમાં તારા ૩

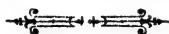
* * * * *

ભરતી અસ્ત સાગરમાં ઉછાળે અવનવાં મોંજા,
 વીણી વીણી વ્યોમને અર્પે શકે આ રત્નની માળા. ૪
 પવન પર સ્વાર થઈ પુષ્પો ઉડ્યાં શું કદપત્તઓનાં ?
 અગર આકાશ ગંગાના ચમકતા દિવ્ય પરપોટા ? ૫
 ગગનશ્રીએ સજયું શું આ ટિકીની વેલનું અંખર ?
 અગર શું સ્વર્ગના લંડારનાં ચમકી રહ્યા મોતી ? ૬
 અગર શું વિશ્વના શિર પર મુગટ હીરાકણીનો એ ?
 અગર રત્નનીસતી દીપમાળ પ્રગટાવી પતિ રમરતી ૬

* * * * *

સંતા કુંકડી આ વિશ્વ રમતું ઘોર અંધારે,
 અગન શ્રી ગોતતી ફરતી લઈ નક્ષત્ર દીપકને ૮

કાળો ધુરખો ઝોઢી દશે દિશા ખની બાહુક,
ગગનશ્રીને કરી ભયભીત અંતે હાર ખવરાવી. ૯
ગગનશ્રીએ તિમિરનું શાપ હર્ષ કાળું વદન કીધું. ૧૦

હાશ! લાડકડી!

અમારી જાત અખજાની વિધિને ત્યાંય લાડકડી,
ઘડી છે લાડમાં ને લાડમાં અમ કાય લાડકડી ૧
કરવા લાડકડી જગમાં ઘડી સૌંદર્ય ચુંટીને,
સમય નવરાશનો સાધી કળા અજમાવી લાડકડી ૨ ૨
લાડે અંદ્રવદની કહી કવિ કેા મુખકમળ કહીને,
કમળનયના કહી લાડે અમે તો નાર લાડકડી. ૩
અમે ના હોત અવનિમાં હને શૃંગાર રસ શાનો ?
રસિકસંસાર દરગાને કહે સૌ કોઈ લાડકડી. ૪
અમે સૃષ્ટિતાણી જનની અમે કુદરત અમે માયા,
ખિતાબો એ અમે પામ્યાં કહે ના ટોણુ લાડકડી. ૫
અમારા નયનઅમૃત-પાનમાં સુસ્તાક થઈ થઈને,
અલખ બસ પ્રેમનો જગવે લઈને નામ લાડકડી. ૬
પુરવા લાડ ગોપીના કનૈયા રસમાં રમતા,
કહેા કયમ ધન્યના કહેશેા અમારી જાત લાડકડી. ૭

રસિકોએ અમારી તો રચી રસખેળ રસકથની,
 વિયોગે કો ધરે કહની, મરે લઈ નામ લાડકડી. ૮
 નખશીખ લે મઠી અમને અલંકારે પ્રીયુ પ્રેમી,
 કહે મલકાવીને મુખડું. હું તો કુરખાન લાડકડી. ૯
 અમે નમીએ રસીલાને રસીલાઓ નમે અમને,
 ચડીએ પ્રેમ-હિંડોળે કહેતાં નાર લાડકડી. ૧૦
 અમારી વાણીમાં કુલ્લડાં ખરે પગલે પડે મોતી
 વીણી રસીયા સજી તે હાર કહેતા હાશ લાડકડી ૧૧

ચટપટી.

કરે આ કાગડીની પંચ કા, કા, કા, હૃદય-ખાળે,
 ખિચારા પોપટો ને મોર કોયલ સૌ સુગ્રી ભાળે. ૧
 દુખે શિર, શાંતિ લય પામી, ચડયું છે ચિત ચક્રોળે,
 કુખ્યું મન દુઃખ ફરીઆમાં ફરન કરતું મને લાળે. ૨
 હીસેના સૂર્ય ! ઉડતા હૃદય-આકાશમા કાળો,
 હૃદય કમળે ખિડાયું છે, અડધુ લાગ્યું મને લાળે. ૩
 તિમિરની શી ઝડી લાગી છવાયો કંપ રામેમાં,
 ભરાયા અશ્રુના સાગર પ્રલયનો દાગ એ લાળે. ૪

(૫૬)

કરી ચંચુ પ્રહારે ઘા લઢયને હાય ! ચીરે છે,
લઢયને ફાલીને તે શુન્યવત કરશે મને લાગે. ૫
વહન પર ને બહન પર જો છવાયો કાગ-રંગ કાળો
ખરે સૌ ચટપટી તો કાગડીની પંચ મન લાગે ૬

લાડકડી.

પજવશે ના મને કોઈ હું અબળા જાત લાડકડી,
ફાવશે ના કટુ વચને હું કોમળ નાર લાડકડી. ૧
નથી કંઈ વહી જતાં રશ્મિમાર મારાં માવતરને બાળ,
હું તો આંધળાની આંખ હૈયા હીર લાડકડી. ૨
મેણાં મારશે મુજને જખમમાં હું મરીશ તેના,
તમને તો બીજી મળશે ખુશ મા બાપ લાડકડી. ૩
મોતીના અલંકારો અગર કુલો તણી ચચ્યા,
આકારાં બહાલ વીણુ લાગે હું પ્રેમાધીન લાડકડી. ૪
તમારાં ભાવવિણુ લોજન કડવાં ઝેર લાગે છે,
સુકા પણુ પ્રેમના ટુકડે ગણું આનંદ લાડકડી. ૫
નહોતી સિંચવી ત્યારે કહો શીઘ્ર આણીને રાખી !
સુકાઈ પ્રેમ-જળ વિના હું અબળા-વેલ લાડકડી. ૬
ન શીખવી આવડે કેને કદાપિ પ્રીતની રીતિ,
સમુદ્રો પ્રેમના ઉભરાય ત્યાં રક્ષાય લાડકડી. ૭

પરણીને પિડાવાનું.

- કુંવારા કાળમાં ગમતું, પરણીને રિઝાવાનું ૧
- પછી તો નીત ચમચમતું, પરણીને પિડાવાનું ૨
- છેયાનું વધ્યું ફળદર, થયાં અધી ફળન પુરાં ૨
- બધાં કાળે રળું હું એક, પરણીને પિડાવાનું ૩
- કોઈ માગતું માવો નહીં, કે. માગતું મંજા ૩
- કોઈ માગતું સુરવાલ, પરણીને પિડાવાનું ૪
- ઘડાવું સાંકળા ત્યારે, કરકસા માગતી કંઠી ૪
- પછીતો બંગડી માગે, પરણીને પિડાવાનું ૫
- હી નીત રોજ તે વઢતી, મુતા પણ ખુબ ઉકળતી ૫
- સ્વમામાંય બડબડતી, પરણીને પિડાવાનું. ૬
- ન લાગ્યું ઉજળું માડું, ચઢાચો તોબરો બજો ૬
- મરણ સાડું મને એથી, પરણીને પિડાવાનું. ૭
- સગાં મારાં કદી આવે, થતી રાતી પીળો રંડા ૭
- કહાડે રોષ વાસણ પર, પરણીને પીડાવાનું. ૮
- અફાળે છોકરાં લોચે, ચુંટીદે તાણી તાણીને ૮
- રડારોળે ગળવે પોળ, પરણીને પીડાવાનું ૯
- પછી તો પોટલી બાંધી, પિયર તેને વળાવી મેં ૯
- હવે હું ના કદી માગીશ, પરણીને પીડાવાનું. ૧૦
- પરણવામાં મળે એ મુખ, તો હું હાથ જોડું છું ૧૦
- બહુ વાંઠાપણું એથી, પરણીને પીડાવાનું. ૧૦

છતાં માને નહિ મુરખો.

- ૧ પદમાં જાન ભૂલી જાય, માયાનો સજી મુરખો
ખમે ઠોકર ફૂટે માથું, છતાં માને નહિ મુરખો. ૧
- ૨ કહો સવળું ગણે અવળું મતિ એની ઉધી લટકે
ધરેધર શ્વાન સમ લટકે છતાં માને નહિ મુરખો. ૨
- ૩ ભલાના બોલ બે કહેતાજ માયાવાદ તે લાગે,
પછી પસ્તાય તે પુરો છતાં માને નહિ મુરખો. ૩
- ૪ ભલાની આ નથી દુનીયા વધુ કહેનાં વધે વાટે,
નડે નવગ્રહની ગોડે છતાં માને નહિ મુરખો. ૪
- ૫ ભુટેરા લોગ ભાળીને ભમે ભમણા મહીં ભૂટા,
કરે ધર રાજરોગ તણું છતાં માને નહિ મુરખો. ૫
- ૬ બળતા ઘરમહીં હોડે તજે છે પ્રાણ ધન સારે,
“મરતા મોહતજ” કહીએ છતાં માને નહિ મુરખો. ૬
- ૭ વિષને માનીને અમૃત રહે છે મસ્તમન પણ,
છતું અમૃત ધરો સામે છતાં માને નહિ મુરખો. ૭
- ૮ જ્ઞાનીની પુરવ દિશા ગણે એ નીત આથમણી,
કહો એ મેળ ક્યાં બેસે? છતાં માને નહિ મુરખો. ૮
- ૯ ગાડરીઆપ્રવાહે જાય મુરખા કસાઈ વાડે
મહાજન આવતા આડે છતાં માને નહિ મુરખો. ૯
- ૧૦ અજ્ઞાની સુખે સમજે વધુ અજ્ઞાની તો સહેજે;
દુર્વિગ્રહને અજ કહે છતાં માને નહિ મુરખો. ૧૦

પુરો પંડીત તે લાગે.

હતો પ્રહ્લાદ મહાજ્ઞાની વસ્યાંતા વેદ જિહ્વાએ,
 પ્રસરી રહી હતી ખ્યાતિ, પુરો પંડીત તે લાગે ૧
 શીખાવે “આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ” પાઠ શિષ્યોને,
 ન તે વર્તન મહીં જોયું પુરો પંડીત તે લાગે. ૨
 અતિ વરસાદની ઝડીમાં અન્ન ઘુસી ગઈ ઘરમાં,
 ભરાયો કોથ પ્રહ્લાદમાં પુરો પંડીત તે લાગે ! ૩
 અન્ન ધૂજે અતિ ઠંડે છતાં મારતો ડંડે,
 પડાવે બૂમ બેં બેં બેં પુરો પંડીત તે લાગે ! ૪
 બકરી દોડતાં ઘરમાં કુત્રી ગઈ પાણીની ગોળી,
 પકડી બે પગે પટપટી પુરો પંડીત તે લાગે ! ૫
 અંતે મારી મારીને કરી મુકી પગે લૂટી,
 લગાડી પુર હેલીમાં પુરો પંડીત તે લાગે ! ૬
 ઘુસી ગઈ આવી ઝટ મુજ ઘેર ખાવા મેં દીધું થુલુ,
 ખાતાં ‘બે’ કરી બોલી:-“પુરો પંડીત તે લાગે” ! ૭
 અરેરે ! વાણીને વર્તન મહીં શું આવડું અંતર ?
 મને અંડાળની પ્રતિમા પુરો પંડીત ને લાગે ૮

છઠ્ઠા સહોદર આપણે

- સરજ્યાં વિભુએ માનવી, તે સૌ સહોદર આપણાં,
કરી ગાઠ પ્રેમે પરસ્પરે, સૌ એક ઘઘ્ઘાએ આપણે. ૧
- આ ઉચ્ચ માનવમાર્ગ, માનવધર્મ ને સત્કર્મથી,
હેડે પડ્યાં ઉઠાડીએ, છઠ્ઠા સહોદર આપણે. ૨
- કંઈ કંઈ દુરાચારે ચડી, ઘસડાઈ જતાં રંક આ,
એ જુડતાં તારીએ છઠ્ઠા સહોદર આપણે. ૩
- અઢવા મથે કે બાપડાં, નાધાર થઈ નીચે પડે,
હો હાથ તેનો સાહીએ, છઠ્ઠા સહોદર આપણે. ૪
- જગ્યું બધું જગ, ને મહા ઉદ્યોગમાં મંડી પડ્યું,
તો એદીને ઠંઠાળીએ, છઠ્ઠા સહોદર આપણે. ૫
- જગમાં મર્યો મહાશૌર, જીવનનો પ્રબળ સંગ્રામ આ,
આ બધિરને સંભળાવીએ, છઠ્ઠા સહોદર આપણે. ૬
- કંટક ભર્યાં ખાડા અને ટિંબા સુશીખત માર્ગમાં,
નહિ દેખતાં દોરીએ છઠ્ઠા સહોદર આપણે. ૭
- જગ ને જીવન સુકું જુએ, ઉર્મિ અને ઉત્સાહના,
આશા-અમી ત્યાં સીંચીએ, છઠ્ઠા સહોદર આપણે. ૮
- આ જાતથી તે જન્મથી મહા બંધને બાંધ્યાં રહ્યાં,
એ ગાઠ બંધન તોડીએ, છઠ્ઠા સહોદર આપણે. ૯

જીનાં પડળથી ના જીવે, કર્તવ્ય માનવ ભત્રું,
 ત્યાં દિવ્ય આજ્ઞન આંજીએ, છંદએ સહોદર આપણે. ૧૦
 આનંદને ઉત્સાહ જીવનમાં ભરી ભરપૂર, ને
 મીઠું જીવન ભતલાવીએ, છંદએ સહોદર આપણે. ૧૧
 નવવલ્લિકાની વેલ ચાહે જો અશોકે લપટવા,
 શીઠ ભાવળે વળગાડીએ, છંદએ સહોદર આપણે. ૧૨
 મોંઘાં મૂલો વિધવિધગુણે કુલડાં ખીલેલાં વાડીએ,
 સંભાળી એકય શુધાવીએ છંદએ સહોદર આપણે. ૧૩
 છે “હયા ધર્મનું સુલ” ને “સૌ આત્મવત્ છે પ્રાણીઆં”
 એ મંત્ર ઉર ઉતારીએ, છંદએ સહોદર આપણે. ૧૪
 રૂપવંત કોનું કલ્પદ્રુમ જોઈ નહિ મન ખાળીએ,
 જઈ મળમાં જલ સીંચીએ, છંદએ સહોદર આપણે. ૧૫
 વસ્તુધરાનાં રત્ન અંધારે પડ્યાંને ખોળીએ,
 ખરી ખંતથી અજવાળીએ, છંદએ સહોદર આપણે. ૧૬
 શુભવંત ગવરી ગાયના પયપાન કરતાં વાછડ,
 રે રે ! કહી ન વછોડીએ, છંદએ સહોદર આપણે. ૧૭
 ઉંડી અનેરી રત્નવંતી જ્ઞાનખાણ ખણાવીએ,
 દો દાન દીનતા દાટવા, છંદએ સહોદર આપણે. ૧૮
 આચાર ને વિચાર કેરી, સૌમ્ય સદિ સમ્ભવીએ,
 સ્વર્ગીય નાહ સમ્ભવીએ, છંદએ સહોદર આપણે. ૧૯

મનનાં નીર ના ઢાળો.

ઘડીમાં આ ભણી ઢાળો, ઘડીમાં તે ભણી ઢાળો,
ખનીને છેક એ દરબાર મનનાં નીર ના ઢાળો. ૧

જશે થઈ ક્ષીણુ તે અણુ રણોની તપ્ત વેળમાં,
અરે ! અદૃશ થઈ જશે, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૨

દિને દિન લો કરી સંચય, યજે યજ શાંતતા સાધો,
કદાપિ ખળભળાવી તેહ મનનાં નીર ના ઢાળો. ૩

તરંગો મૂખંતાવાળા કરી. મન ના કરો મેલું,
રાખી સ્થિર મન વામો, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૪

નથી દુઃખાપ્ય કેા વસ્તુ જગતમાં શાંતિને સાફ,
સુલભ છે સાતુકુળ કુદરત, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૫

વસશે દિવ્ય અસ્તિત્વ પ્રભાવોનાં કિરણવાળું,
અહા ! તે કસ્ય નૂર નિદાન, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૬

કરો નીર નિર્મળાં મનનાં ઝલક જો જો ઊડે છે શી ?
તમારું અહાળો પ્રતિબિંબ, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૭

સકલ સૃષ્ટિતણી શોભા સહજ અવલોકશે તેમાં,
સમે તે સાંતિ પદ લેશે, મનનાં નીર ના ઢાળો. ૮

ખજ, મૃગસિંહ આદિ સા તૃપા સંતોષશે નિજની,
નમશે પ્રેમે પ્રધિપત્ય આવી મનનાં નીર ના ઢાળો. ૯

નૂતન વર્ષાભિનંદન.

(મહેમાન થયા તમે મહારા)

આ નૂતન વર્ષની માતા, શણુગારશે શુભવંતા
 અમરનેહ કુસુમની માતા, સ્વીકારશે શુભવંતા ૧
 વીણી માલતીચંપક કળીઓ, મહીં ગુલાબ લેગો મળીયો,
 લઈ તાર શુભેલી માતા, શણુગારશે શુભવંતા, ૨
 કઈ વર્ષ ગયાં સંસારે, એક વર્ષ વધે અત્યારે
 એ સંવત્સરની માતા, શણુગારશે શુભવંતા, ૩
 જલયાચલ વાયુ શીતલ સુગંધીત વહે મહીંતલ,
 તે સમિર તરંગની માતા, શણુગારશે શુભવંતા. ૪
 સહુ સૂર્ય ઉદયના કિરણો, વિધિવિધ ભર્યા મહીં વણો,
 તે રતનકિરણની માતા, શણુગારશે શુભવંતા ૫
 શુભદાન, માન, યશ, વિદ્યા, પરમારથ, ભકિત લભજી,
 એ સર્વ ગુણોની માતા, શણુગારશે શુભવંતા. ૬
 જે દિવ્ય ભર્યા આકાશે નવનિધતણાં ચોપાસે
 તે દિવ્યમણિની માતા, શણુગારશે શુભવંતા. ૭

પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો !

- એરે એા હિંદના બંદા, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ?
- છુટેના પ્રાણ જાતાંએ, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ? ૧
- બંધુ પ્રેમને કાળે રક્ષવી, માત કુકર્મી
બસ્ત કે રાજપદ ત્યાગી, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ? ૨
- દ્રોણાચાર્ય ટેકીએ, દુષ્ટનું તોડવા અભિમાન.
ખતાબ્યો હાથ શિષ્યોનો, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ? ૩
- વરાવી મત્સ્યગંધાને, પિતાસંગ બિખમપિતાએ.
અડગ બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળ્યું, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ? ૪
- શિખાબંધન દીધું છોડી, સુણી અપમાન ચાણક્યે
નંદનવંશ જડ બાળી, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ? ૫
- કદુ વચનો દુઃશાસનનાં સુણીને દ્રૌપદી લાલ.
રુધિર પીધું લીમે રણમાં, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ? ૬
- કર્ચું બહાણું ન રાજ્યાસન, દીધું છોડી હરિશ્ચંદ્રે.
કરી ચંડાલની સેવા, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ? ૭
- પ્રતાપે શિરને આટે, ન છોડ્યું લેશ પ્રિય સ્વમાન.
તુલની પાથરી શર્યા, પ્રતિજ્ઞા હો તો એવી હો ? ૮

લોકપ્રીય પુસ્તકો ?

“ગુજરાતી” ગાયનમાળા.

પ્રથમ ખણ્ડ આ. ૨ જી. ૦-૬-૦

“ગુજરાતી” ગાયનમાળા.

દ્વિતીય ખણ્ડ આ. ૨ જી. ૦-૬-૦

“ગુજરાતી” ગાયનમાળા.

ત્રીતીય ખણ્ડ આ. ૨ જી. ૦-૬-૦

“ગુજરાતી” ગાયનમાળા

ચતુર્થ ખણ્ડ આ. ૨ જી. ૦-૬-૦

“ગુજરાતી” ગાયનમાળા.

પંચમ ખણ્ડ આ. ૧લી. ૦-૬-૦

“ગુજરાતી” ગઝલ સાગર

પ્રથમ ખિંડુ આ. ૨ જી. ૦-૬-૦

લાલ દીવો અથવા

આગ્યહિન બિખારણુ (સચિત્ર)

આ. ૨ જી. ૦-૮-૦

સદગુણી શશીકળા (સચિત્ર) ૦-૬-૦

હિન્દ-પ્રીતન (સચિત્ર)

આ. ૨ જી. ૦-૬-૦

એ સિવાય સહીશનના પુસ્તકમારી પાસે મળે છે
લગતાં પણ મળી શકશે. સાહિત્યના પુસ્તકો અવશ્ય મળશે.

મળે અમર લખો—“ગુજરાતી” સાહિત્ય

સંસ્થાપતર

ચતુર સુંદર સ્ત્રી વિકાસ

અથવા

મનહર સરળ ગરબાવળી. ૦-૧

જેતહર મહેશીલ યાને

ગજસે ગોહર કંવાલી ૦-૧

મનરંજન રસિક ગાયન મંથક ૦-૧

દાગે હસરત (ગાયન બાષણ

સાથે) ૦-૧

અગ્ર મેકાની ,, ૦-૧

મોહીની કુદ્દે મરીયમ અથવા

કાકુની દીકરી. ૦-૧૨-૦

રણજીત અને કુસુમ નવલકથા ૨-૦-૦

મધુસૂદન (નવલકથા) ૧-૮-૦

સુંદર ગાયનમાળા (છ)

ઓખા દરણુ સચિત્ર ૧

નળાખ્યાન (સચિત્ર) ૮

રંગમાં અંગ ,,

